

BUTLLETÍ DEL CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA CLUB ALPÍ CATALA

SUMARI: La cresta del Peiraforca al Roc Colom, per ANDREU XANDRI I SERRANO. Originalitat de la imatgeria popular catalana, per PAU VILA.—Una excursió amb esquís pel Baridà, per ROSSEND FLAQUER I GIL.

Curiositats arqueològiques, per J. DOMÈNECH I MANSANA.—Als XXV anys dels Esports de Neu, per J. M.ª G.—Festes tradicionals del Pallars, per R. VIOLANT I SIMORRA.—Crònica.—Bibliografia.—Noticiari

La cresta del Peiraforca al Roc Colom (*)

DEL pas anomenat la Portella de Maranges, gairebé únicament freqüentat per contrabandistes i muntanyencs, es desprèn, dret al NE., una desfregada i rocosa cresta, rica de bretxes i punxes, acollidor refugi d'isards i perdius blanques, la qual en les seves extremitats forma dos esvelts cimals de granit. Són el Peiraforca i el Roc Colom.

Si contempleu aquests dos pics des de qualsevol cim dels que els envolten, llur testa ardida resta confosa amb la tonalitat grisa de la vall de Campcardós. Però si els contempleu, ja sigui de la vall de Campcardós estant, ja des de la valleta confluent anomenada del Peiraforca, ja des del típic vilatge de Porta, llur aspecte és veritablement imposant i atractívol. Immediatament sentireu, si Déu us ha fet la mercè de fer-vos muntanyenc, la noble fallera d'enfilar-vos-hi, de recórrer llur aguda i retallada cresteria, de sentir a les mans el tacte plaent de les bones i sòlides preses del granit. I, més encara, si aquest massís us ofereix l'atracció de trossos

(*) Amb força goig publiquem aquest treball del jove excursionista Andreu Xandri, el qual, junt amb el seu company Albert Casanellas, ha obtingut el primer premi, *ex-aequo*, del Segon Concurs literari de la Secció d'Esports de Muntanya.

El treball del senyor Casanellas, «El Pedraforca», es publicarà en un BUTLLETÍ dels successius.

verges on la petja humana no s'ha posat encara, i parets, al frec de les quals, el vostre cor serà el primer de bategar-hi palpitant.

El Peiraforca fou ascensionat per primera vegada pel vescomte d'Ussel, acompanyat del guia Marfaing. Posteriorment ha estat més concorregut, per bé que no tant com la seva bellesa fa desitjar, i, en 1930, els socis d'aquest CENTRE, Vilellas i Uthhoff, en feren la primera ascensió hivernenca.

El Roc Colom, com l'anomena la gent del país, fou també ascensionat per primera vegada pel vescomte d'Ussel, en 1899. Ell li donà el nom de pic Marfaing, a honor del guia que l'acompanyava.

La cresta que uneix ambdós pics no s'havia fet, segons les nostres notícies, mai encara. Profundament retallada, ens prometia belles estones d'emoció muntanyenca. La seva llargada i la seva dificultat ens feien esperar moments de noble esforç entonador del cos i de l'esperit, que es veurien sobrerament recompensats després.

I així és, com un bon dia de l'estiu passat ens trobem el company Albert Casanellas i jo, en un vagó del tren Transpirenenc, escoltant els pintorescos comentaris que, entre «trago» i «trago» d'una ampolla que per res no separen de llur costat, fan uns pàgoses de la Cerdanya francesa, de la situació política de la veïna i minúscula República andorrana.

Havent pujat a Alp i dinat a Puigcerdà (per obligar-nos-hi els desiguals enllaços de trens), baixem a Porta. Ningú més no ha baixat i ens trobem de sobte (Una porta que es tanca i un tren que arrenca i desapareix enllà, entaforant-se en la muntanya no se sap com), sols a l'andana llarga i deserta de l'estació. De la «gara» que diuen per ací.

Un ventet fred que davalla del Pimorens seguint el curs de la vall del Querol (a Cerdanya en diuen «la Vall de la ira»), ens fuetja el rostre. La boira, la clàssica boira del Pimorens, és a prop. A mà esquerra s'obre la vall de Campcardós. Aigua, molta aigua. Humitat, prats. I al fons de la vall de Campcardós, destacant sobre el cel de plom d'aquesta tarda que sembla tardorenca, una silueta esvelta i ardidà; el Peiraforca.

Travessem el Querol per un pontet i comencem a remuntar la vall de Campcardós per la dreta. El riu baixa precipitat, i a estones cau en bells i ràpids saltants. Fa una tarda plàcida, calmosa i emboirada. A nosaltres, que venim dels massissos secs i calcaris d'Alp i del Cadí, i dels camins rocosos del Berguedà, ens impressiona agradablement aquesta simfonia d'aigua i de granit.

Malgrat la càrrega que portem (tenda, sacs, cordes, queviures

per a tres o quatre dies), tanmateix ben pesant, seguim un bon pas, i a les 4 h. 40 m. som a les vores de l'estany de Campcardós, gairebé mig sec. En variar la perspectiva i la posició nostra, el Peiraforca ens ha anat mostrant la seva bellesa en diversos aspectes, sempre imposant i magnífic.

Donem un tomb pels voltants tot i cercant lloc per plantar la tenda, i, a l'hora quieta del capvespre, contemplem una estona la seva atraient silueta i la seva cresta accidentada.

Plantem la tenda, i amb un estre ínfim en tamany i eficàcia, fem, costant-nos qui sap que, un reguerot a tot voltant.

Després, l'aparellet «Meta» de l'Albert serveix per a fer-nos una cosa a manera de brou, però que nosaltres apreciem com a nèctar dels déus. Confitura, formatge, llonganissa, mel, etc. i Phoscao calent al final completen el sopar que fem dintre la tenda. A fora hi fa fred, i la curta passejada que fem després per tal de desensopir-nos una mica de les forçades posicions de dintre, no dura gaire.

Fem un acurat i detingut estudi de cada pam de l'interior de la petita tenda, per tal d'aprofitar-lo millor, ens despullem i ens fem cadascú dintre el respectiu sac. No fa pas gaire estona que hi som, quan la tenda s'illumina de sobte d'una claror viva i resplendent. Segueix un formidable soroll i un fort i continuat xàfec amenitzat amb llamps i trons com el que ha precedit a guisa d'anunci.

D'alguna cosa servirà, ara, el doble sostre i el reguerot que, amb penes i treballs, hem fet al voltant. Recordem que l'Albert deia que el seu ideal seria un temps magnífic i una tempesta la primera nit. Els elements, tanmateix, l'hauran ben servit.

Ens arroncem encara més dintre el sac, fins a ficar-hi el cap i tot. I dormim. A fora continua la dansa.

Dia 22 d'agost. Dimarts.—Són les quatre del matí quan em desperto. Un petit moviment i una alenada d'aire fred que entra al sac i es fica fins als ossos em fa adonar de la baixa temperatura que regna a fora. M'estrenyo encara més. La muntanya, però, ens espera. El meu esperit pateix una forta lluita interna durant una estona i per uns moments estic a punt de girar-m'hi de l'altre costat. Fet i fet el deure s'imposa i crido l'Albert, però, no li fan cap gràcia les meves presses matinals.

Sobreposant-nos a la mandra que ens fa, sortim a fora, ens rentem en l'aigua freda del petit torrent que tenim a cinquanta passes, esmorzem, pleguem la tenda i, quan el sol ja illumina suau-ment i tèbi, amb bells contrastos de llum i de fosca, els aiguaves-

sos de la carena de Fontnegra, nosaltres emprenem la caminada amunt, a trobar una de les canals de la cara N. del Peiraforca.

Aquell que, ignorant els nostres propòsits, ens hagués vist, no hauria pas dit, pel nostre aspecte pintoresc, que anàvem a intentar la travessia de la desconeguda cresta. L'Albert portava dues motxilles a l'esquena, una damunt de l'altra. La gran i una altra de petita amb el que necessitaríem durant el dia. Jo, la motxilla a l'esquena i a la mà el pot de llet condensada, obert aquell matí. Avançàvem lentament, procurant evitar les ensopegades, ja que el terreny per on ens movíem n'era propici. Com es comprendrà, jo tenia una especial responsabilitat. Una eventual caiguda meva ens hauria deixat sense esmorzar per als dies successius.

No és que es tractés d'una juguesca ni que haguéssim perdut el seny. Es tractava senzillament de cercar un lloc on amagar tot allò, i després tirar amunt només amb la motxilla petita, lliures i lleugers.

Així fou fet. I poc més tard, a mitja canal, a la qual encara no tocava el sol, ens adonàvem de com anàvem guanyant elevació, contemplàvem com les carenes de davant s'anaven fent més altes i com el nostre pendent s'anava fent més dret. A banda i banda començàvem a veure lllises parets i «gendarmes» capriciosos. Érem, ja, al reialme de la muntanya.

L'ascensió al Peiraforca no presenta cap dificultat. Només, en alguns trossos, cal ajudar-se de les mans, cosa que, en aquelles ombrívols canals, ens produïa força recança. Cal, també, tenir compte amb els blocs de la tartera que s'esquitllen avall i s'arrosseguen els uns als altres amb una gran facilitat. Una esllavissada d'aquestes, que afortunadament fou curta, estigué a punt de produir-nos un contratemps. La canal que havíem pres, mena a un collet vora el cim, des d'on, en un no res, s'és dalt.

Un isard temorenc que fuig, i la suau i reconfortant carícia del sol, ens anuncien que som al cim del Peiraforca. Són les 8 h. 55 m. D'allà on hem deixat les motxilles hem tardat una hora i tres quarts.

Deixem les nostres signatures a la capsa de cigarretes de què parla Josep Uhthoff en un article publicat en aquest BUTLLETÍ, ressenyant la seva ascensió hivernenca. Hi trobem, a més, les targes d'un soci del C. A. F., Emile Déplasse, les d'uns socis del C. Excursionista Barcelonès (Pàmies, Giró i Carreres), i les de dos companys del CENTRE, Jaume Reñé i C. E. Ordeig, en una ascensió recent.

Restem una estona dalt el cim. La vista, per bé que, naturalment, limitada, és sempre interessant. D'ella ens atrau, per damunt

de tot, la imponent cresteria que tenim a tocar, i, mentre mengem una mica i reposem, ens fem un tip de contemplar les seves bretxes, els seus gendarmes i les seves agulles que, junt amb les seves dretes parets de banda i banda, cada vegada ens fan més respecte.

Una darrera mirada a allò que va a ésser objecte del nostre intent, l'adéu al cim, la corda que ens lliguem i comencem la travessia a les 10 en punt.

Cal, primer, baixar fins a un petit collet i remuntar un cim rocós, veí del Peiraforca, i que sembla bessó seu. El terreny per on ens movem, sempre amb la deguda precaució, és completament trossejat. Grans blocs de granit formen la cresta, en una barreja caòtica i impressionant. Del seu mar abigarrat i multiforme emergeixen sovint altius monolits de formes desafidores i rebels.

Entretant anem caminant, el sol s'ha anat enlairant en el cel.

Com que som damunt la cresta, tan aviat ens toca el sol reconfortant i afalagador del migdia com som a les ombres fredes de l'aiguavés septentrional. Quan això succeeix, les mans es veuen obligades a arrapar-se a preses fredíssimes. Quan, per contra, som a la banda assolellada, les mans cerquen amatents l'escalf i el contacte de la roca. A mesura que anem avançant ens anem adonant de la llargada real de la cresta, de com són d'enganyadores les distàncies i de com el Roc Colom es veu cada cop més lluny.

I heus ací com hem arribat a un collet, i com veiem que davant nostre s'alça una agulla, millor dit, un pic, dret i imponent. Les seves parets laterals cauen avall aplomades fins a trobar la tartera; voltar-lo, fóra tant com renunciar a la cresta. D'altra banda, ens fa dubtar de si la nostra preparació i les nostres forces seran prou a remuntar la cresta.

L'atrevida esfínx de granit sembla cridar-nos que no passarem. Ens recorda aquells gegants terribles que barraven el pas als herois dels contes de la nostra infantesa, quan aquells s'encaminaven fermes i decidits a alliberar una princesa encantada, a matar un drac que assolava un reialme o a cercar una flor ignota i misteriosa per dur-la a la seva dama.

I el pic granític queda batejat. Serà, des d'ara endavant, i almenys per a l'Albert i per a mí, el «Gegant».

Decidits, comencem a atacar-lo. Els detalls del moment en què tot està atent, en nosaltres, a salvar l'obstacle immediat, no es recorden. Sé que foren només uns quants metres. Pocs, però realment difícils i amb un fort precipici sota els peus. M'asseguro fort en una petita plataforma i veig com l'Albert, que va al davant, es

debat una estona amb la paret, arrapat a unes preses minúscules i insignificants. Veig com ha de fer un atrevit pas de flanc, com dubta, com la seva mà dreta palpa febrilment la roca cercant preses; com, finalment, es deixa anar de peus i en un suprem esforç és a l'altra banda. Després desapareix de la meva vista i solament veig la corda que es mou a fregar la roca. Sento crits que ve una estreta fisura vertical, i, poc després, que ja és dalt. El Gegant ha estat vençut!

Em toca el torn a mi. Faig pujar primer la motxilla, puix en aquest tros prefereixo estar ben lleuger. I després, pujo. El mateix tros vertical, el mateix difícil pas de flanc i, després, la fisura que m'ha anunciat el company. Només s'hi poden ficar les mans i un peu, però és breu. Pocs moments més tard jo també sóc a dalt i plegats comentem les incidències de l'escalada.

Veiem també, però, que el Roc Colom és encara ben lluny i que el Peiraforca és excessivament a prop. Ens adonem que la travessia de la cresta és llarga, que requerirà tot el dia, que, imprevissors, hem cregut que podríem ésser a dinar al campament, i que a la motxilla només hi queda una mica de pa i xocolata i alguns terrossos de sucre.

Per l'altre costat, el Gegant no presenta cap dificultat, i ben aviat som a un coll ample, el més baix de tota la cresta.

Creiem que no sorgirà cap més obstacle i intentem suggestionar-nos i penetrar-nos ben bé d'aquesta creença, i la reforcem amb una mica de xocolata i sucre.

I continuem. Segueix una llarga, encara que no difícil, pujada, i després, per l'esquena mateixa de la cresta, un tros relativament continuat i pla format per grans blocs de granit trossejats. Seguim veient, amb el natural desconsol, que cada vegada tenim més ganes de satisfer l'estómac, que ens reclama quelcom imperiosament, i que la distància que ens separava del Roc Colom no s'ha escurçat pas gens. La nostra fam es va transformant en un material defalliment. I el nostre pessimisme arriba al màxim quan veiem que se'ns presenta una aprofundida bretxa, de dretes parets, que és un nou i colpidor obstacle en el nostre camí. Abans ha estat una atrevida roca que es dreçava al cel. Ara és una fossa profunda que, com abans aquella, també ens barra el pas.

Una mica de sucre que restava al fons de les butxaques i emprenem la baixada. D'aquests moments de lluita fins arribar al fons de la bretxa, quan ja estàvem mig extenuats, sí que no en recordo gairebé res. Fisures, estrets relleixos, preses insignificants,

sempre amb els peus temptant la roca a la recerca del lloc on repenjar-se. I una canal-xemeneia o xemeneia-canal, en la qual tot just cabia el cos, llarga, llarguíssima, com un dia sense sol.

La bretxa, sempre la vèiem als nostres peus, a tocar, però un bon grapat de metres verticals ens en separava.

Finalment, la canal s'ha acabat. Ve un petit pas de flanc, dos o tres preses... i els peus que toquen ja les pedres de la tartera. Després d'una jornada d'acrobatisme i de moviments en l'espai, tocar terra ferma (sigui'm permès l'ús d'aquesta expressió un xic lliure) esdevé una veritable obsessió.

Quant a la bretxa, li trobem un nom ben escaient. Serà, des d'ara, la «Bretxa de la Fam».

Són vora les quatre de la tarda. El nostre defalliment, l'avançat de l'hora, la gens falaguera realitat de què som a la meitat de la cresta, i no sabem encara que vindrà després, ens fan adoptar el prudent acord d'anar avall i deixar el que ens resta de cresta i el Roc Colom per l'endemà. El nostre petit amor propi es revolta una mica per uns instants... Serà així una primera travessia molt relativa... Però els braços i les cames es neguen a anar enllac sinó és avall.

Ens desencordem, doncs, i emprenem la davallada. Cal encara desgrimpar en algun tros curt, i, per últim, com a fi de festa, hem d'evolucionar una bona estona, saltant ara per ací, ara per allà, pujant i baixant, i fent gala d'un acrobatisme i d'una lleugeresa, que creïem ja esfumats, pels enormes blocs de la tartera que es desprèn del peu mateix de les roques fins a la vora de l'estany. Acaba de posar a prova la nostra resistència no trobar el lloc on havíem amagat el nostre equipatge. Més d'una hora cercàrem en va, fins que gairebé fosc trobàrem els nostres estris; amagats darrera una roca, tal com els havíem deixat, semblava que ens recriminessin, bo i planyent-se de la seva llarga espera, per la nostra manca d'orientació.

El darrer contratemps de la diada fou que trobàrem el pot de llet condensada ple de formigues. L'Albert es dedicà a treure-les amb una palleta una per una i per bé que intentés consolar-me i consolar-se dient que en mengen els negres de l'Àfrica central, l'endemà esmorzàrem amb el consegüent fàstic.

Ja fosc, plantàrem la tenda en el mateix lloc de la nit anterior, férem provisió d'aigua en el torrentet proper, sopàrem, i ens lliuràrem, sense gaires discussions ni preàmbuls, a un repòs que teníem ben guanyat.

Dia 23 d'agost, dimecres.—Avui és l'Albert qui primer s'ha despartat, a dos quarts de cinc. Ahir, quan sortírem a fora, el temps era molt insegur i negres núvols es feien i es desfeien, ara acumulant-se ara allargassant-se, sobre els nostres caps. Avui és ben diferent. En aquesta hora de l'alba, la més freda del dia, un cel blau claríssim ens fa la bella prometença d'una magnífica jornada.

I com ahir, quan les muntanyes comencen a colorar-se, i sortint de la foscuria i de la grisor sembla que prenguin vida, estem altra vegada en marxa amb la nostra pintoresca càrrega que deixem un bon tros amunt i en un lloc fàcil de recordar.

El primer exercici matinal i obligatori és la desacompassada i gens rítmica gimnàstica de la gran tartera, que deixa sentir i a estones veure per sota el seu trossejat pedregam, un corrent d'aigua tumultuosa i clara.

Arribats a la canal de la Fam, i sense arribar a la mateixa bretxa, prenem una altra canaleta a la dreta, que ens mena al mateix fil de la cresta en un lloc on aquesta està completament tallada i forma un estret pas de menys de dos pams d'amplada. L'abisme s'obre a cada costat.

L'efecte és impressionant. Contemplem com recolzats en una barana, l'altre costat, les parets del qual cauen estimbades sobre la vall del Peiraforca. Aquest tros, però, no dura gaire, i ben aviat ens adonem que el trajecte que avui fem, tèbiament acaronsats pel sol, és incomparablement més fàcil que el que férem ahir, car deixarem vençudes les principals dificultats.

Alguns ressalts, més o menys accentuats, serveixen per a fer-nos recordar que fem la travessia d'una cresta reputada per algú com a impossible. El nostre camí, ara, es converteix en una passejada triomfal tot i admirant la gran mole del Puigpedrós que tenim enfront, les canals del qual guarden, entre el seu caòtic tarterar i les ombres i replecs, minços records de la gran senyora de l'hivern; la neu.

A les 9 h. 55 m. som al collet situat al N. del Roc Colom, i mentre contemplem un xic la seva silueta retadora i airosa, refem les nostres forces amb un àpat improvisat. Quan estem així, sentim, de sobte, una gran esllavissada de pedres cap a les tarteres del Puigpedrós, que tenim al davant. Uns punts rogencs es mouen amb increïble agilitat i rapidesa enmig de les roques i el pedruscall. Un, dos, tres, quatre... Contpem fins a vint-i-un isards! Magnífica ocasió pels caçadors que segurament rodaran per ací dies i dies sense trobar-ne ni un. Els contemplem una bona estona.

Cl. A. Xandri

EL PEIRAFORCA I EL GEGANT

Cl. A. Casanellas

LA CRESTA I EL ROC COLOM AL FONTS

018. A. Gissanelina

1. EL TROS CENTRAL DE LA CRESTA I BRETXA DE LA FAM. - 2. EL PEIRAFORCA I UN TROS DE LA CRESTA, DES DE L'ESTANY DE CAMPCARDÓS.—3. A LA CRESTA

EL ROC COLOM

Ciè. A. Miquel

EL ROC COLOM DES DE LA PORTELLA DE MARANGES

ENVIANT DEL ROC COLOM

Clm. A. Sordel

EL ROC COLOM DES DE LA VALL DE LA PORTJALLA

L'un darrera l'altre travessen les tarteres, remunten les arestes, desapareixen per les canals, s'enfilen a les roques... àgils com la mateixa agilitat i lleugers com la mateixa lleugeresa.

Havent reposat una estona, empenem la pujada al Roc Colom, que no presenta cap dificultat extraordinària. L'aresta Nord, per la qual pugem, està formada per grans blocs, amb pronunciades esquerdes i fisures i fortes preses de gran seguretat. A estones la seva estretor i els forts precipicis de banda i banda la fan impressionant, talment una cinta tensa en el buit per la qual anéssim ascendint.

A les 11 h. 30 m. som a dalt. Alguns potents crits de joia escampats en totes direccions transmeten a les altes carenes i als pics que ens volten, el nostre triomf. A la plataforma del cim hi ha un petit «cairn» de pedres, i és reduïda. A sota un roc pla trobem les targes dels companys Ordeig i Reñé, vinguts des d'un campament a Malniu. Hi deixem una capsa, i restem una bona estona contemplant la immensa serenor i majestat de les muntanyes i del cel.

És difícil de descriure els estats que travessa l'esperit en aquestes llargues estones de contemplació dalt d'un cim. Caldria, per a fer-ho bé, la ploma d'un poeta muntanyenc o un muntanyenc-poeta com Guido Rey, per exemple. Si és l'hivern o un dia de mal temps, el vent us fuetejarà la cara, sentireu una impressió magnífica de solitud i de força que jo no sé explicar, i ben aviat la pluja, la neu o el torb faran que inicieu ràpidament la davallada. Però, si és un dia d'estiu claríssim, sense ombra de boira ni calitja, restareu una bona estona contemplant el perfil de les muntanyes. I tot mirant llibretes, consultant mapes, menjant una mica i elevant els ulls a l'espai, us anirà entrant una mena de «nirvanha» contemplatiu i extàtic... Fins que la veu del company us desvetllarà anunciant-vos que és tal hora i que cal reemprendre la marxa. Us aixecareu, llavors, mandrosament. Mandrosament recollireu tot el que heu escampat, ho ficareu a la motxilla i amb no menys mandra us la tornareu a carregar a l'esquena. Així començareu a baixar. Al cap d'una estona, però, l'esforç de la baixada us haurà ja desensopit del tot i haureu tornat al vostre dinamisme primer.

Atents i escrupolosos a fer «sencera» la cresta, davallàrem pel cantó oposat al que havíem pujat, o sigui, per l'aresta S. que mira a la banda de la Portella. No té tampoc cap dificultat i és més fàcil, encara, que l'anterior. Solament el tros final, que de sobte es presenta tallat als nostres peus quan ja veiem el coll pocs metres

a sota, ens féu perdre un xic de temps cercant un pas que trobàrem sense gaire esforç. A la 1 h. 20 m. érem al collet S. del Roc Colom, que uneix aquest i la seva cresta amb la Portella i el Puigpedrós, i donàvem per acabada la travessia de la cresta.

Un bon tros de tartera amb el consegüent acrobatisme ens porta allà on hem deixat les motxilles; hi arribem a les 2 h. 30 m. Assedegats de tot el matí, la primera petita clariana de la tartera, descobridora d'una aigua fresca i clara, fa que ens llancem a terra i, ficant-hi el cap i tot, apaguem llargament la nostra set.

Després decidim per unanimitat submergir el nostre cos en els meandres del riu de Campcardós. Jo no sé si és gaire estès entre els nostres excursionistes el costum de banyar-se allà on corri una quantitat suficient d'aigua, sigui on sigui. De la meua experiència muntanyenca - curta encara - he tret la conseqüència que després d'una llarga caminada o d'una escalada, un bany és una de les coses més delicioses que la Humanitat hagi pogut descobrir en els llargs segles d'existència.

I encara més, quan al bany ràpid i entonador, segueix un àpat esplèndid - dintre l'esplendidesa possible del lloc i del temps - és el millor desgreuge de les penalitats passades i una font d'energia potencial per a les futures.

Aquest fou el programa de repòs d'aquella tarda, asseguts a l'herbei - jaç millor que daurats llits de reis de conte - tot contemplant les vaques lentes i filòsofes que a poc a poc s'anaven apropant i prenent confiança.

I així que haguérem ben reposat, quan el sol començava a amagar-se cap a la banda de la Tossa de Llès i els Pessons, començàvem a caminar amunt, en direcció a la Portella de Maranges. Recordàvem haver vist, al matí, uns petits herbeis enmig de la tartera i era el nostre propòsit plantar aquella nit la tenda el més amunt possible per tal d'estalviar-nos feina a l'endemà.

El lloc, enmig de tanta tartera i pedregam, fou trobat, i ja de fosc, la hi plantàrem. Era el darrer clap d'herbei. A poques passes, la pujada es redreçava sobtadament fins a trobar la carena fronterera. Ens havíem situat, doncs, al cor d'una mena de circ, dominat pel Roc Colom a l'E., per la Portella de Maranges al S., i, a l'O., per una colla d'alterosos gendarmes i agulles granítiques que, en la fosca de la nit, prenien allà dalt - sospesos i amenaçants sobre els nostres caps - formes fantasmagòriques d'insomni.

Jo crec que per molt que correuem en el molt de temps que és lògic suposar que tenim per endavant, mai no oblidarem aquella

nit, voltats de gegants ombrívols i fantàstics, i amb un cel net, claríssim, ple d'estels, en nombre tan gran, com jo mai no he vist en la meva vida. I amb un fred viu i penetrant que, junt amb la diafanitat del cel, ens recordava que aquella nit dormiríem a 2.400 metres, no gaire avall de la ratlla que separa els dos grans Estats pirenenics. Així ho férem després d'haver sopat, i per bé que els bonys de terra fossin considerables quantitativament i qualitativa, convinguérem que no es podia demanar res més.

Dia 24 d'agost, dijous.—Avui ningú no ens empeny. No tenim pressa i a fora fa massa fred per llevar-nos i trescar a punta de dia.

Ben arraulits dintre els sacs, tenim un despertar i una matinada digna de la nit. Per la franja de tela de la tenda que, arran de terra, no està coberta pel doble sostre, penetra un sol lluminós i vivificador; i amb ell, quan ens movem una mica, un fred intens que ens fa cabdellar i arronçar dintre els sacs.

Esperem que passi el temps i que el sol del matí hagi vençut una mica el fred, i ens sigui acollidora la sortida de la tenda.

A la fi ens llevem. El dia es presenta esplèndid, sense ombra de núvols. Hem esmorzat, hem plegat la tenda, ens hem carregat de nou les motxilles i ens trobem pujant lentament, però fermament, la dreta i sobtada tartera que mena fins a la Portella de Maranges. A les 9 h. 15 m. l'endolciment primer i l'acabament després de la pujada, i una fita de pedra ens anuncia que som a Espanya.

Tanmateix ací no trobem, per passar la frontera, ni els bigotis dels *douaniers* ni el «visat de passaports» de la duana de la Tour.

Justament a la ratlla fronterera fem un curt repòs, i contemplem, als peus, el lloc on hem dormit, la vall de Campcardós que ha estat, durant uns dies, casa nostra, i que ara deixem definitivament. Cap a la banda de Cerdanya, en canvi, els meus crits i les meves gesticulacions saluden joiosament i triomfalment la plana cerdana que m'ha vist néixer.

Com que tenim tot el dia per endavant, i veiem el Puggedrós ben proper, decidim d'anar-hi. Deixem les motxilles ací per tornar després a cercar-les. I en menys de tres quarts ens plantem dalt d'un dels cims més alts del Pireneu oriental.

No ens en penedim pas. Mai, en cap ascensió, no havia trobat jo un dia tan diàfan i tan clar. I mai, com aquesta vegada, la naturalesa no ens havia fet ofrena d'un panorama tan vast i tan magnífic com és el dels nostres Pireneus en un jorn com aquest.

La massa blanca de la Maladeta se'ns ofereix amb una clare-

dat i transparència excepcionals, a desgrat de la gran distància que ens en separa. Igualment amb les muntanyes del Pallars i el Pireneu central; els Còmolos, el Biciberri, el Balaïtous, el Vignemale... i altres tants i tants noms que esdevenen mítics i gairebé sagrats en la imaginació del muntanyenc adalerat. Ja no cal parlar de les muntanyes més properes, tals com els Pessons, el pic Negre, els massissos d'Alp i del Cadí, etc... Inclús el Pedraforca treu el cap altiu per damunt les depressions de Moixerò i del Pendís.

Ni tant sols el Conflent i el Canigó, sempre embolcallats per una boira suau i densa, s'amaguen avui al nostre esguard.

El Peiraforca, el Roc Colom i la seva cresta, són avui als nostres peus. I en les clotades d'aquest esplèndid mapa en relleu que avui se'ns ofereix, unes rodones negres que és el que de lluny semblen els estanys.

En resum, la pujada fins ací ens ha estat esplèndidament recompensada. A més, hem tingut el goig de tornar a aquest cim després de sis anys d'haver-hi estat en una de les nostres primeres excursions.

Després d'haver-hi restat una estona i d'haver signat a la llibreta que el CENTRE hi té dipositada, davallem ràpids cap a la Portella, fent la baixada en vint-i-cinc minuts. Una estona de repòs i tornem a carregar-nos les motxilles. Reemprenem la marxa en direcció a Maranges. Cau un sol de justícia que crema la pell. Sort que per entre les tarteres grans i desolades corren una colla de xaragalls que creixen, s'uneixen i arpleguen l'aigua dels estanys de cap amunt, formen després un riu que es precipita en bells saltants i escumejants cascades, forma tranquils meandres i gorgs que conviden irresistiblement a tirar-s'hi i que dóna riquesa i bellesa a la vall de Maranges. Durant tota la llarga caminada i a mesura que anem perdent alçària i ens acostem a la terra baixa, cada cinc minuts l'aigua fresca ens calma la set i ens refresca els braços, l'esquena i el cap i ens infon nou alè per a continuar.

Deixem endarrera els Engorgs, seguim el curs del riu que baixa per entre el bosc mateix, i quan ja som a la vista de Maranges ens aturem a dinar en un prat, a la vora de l'aigua i a l'ombra d'uns arbres.

Encara ens resta un bon tros a fer; a les tres ens posem altra vegada en camí. Travessem Girul, Maranges, i, després ens empassem quilòmetres i més quilòmetres de carretera. Sempre amb aquest pas rítmic i seguit que hom agafa insensiblement quan fa estona que camina i porta un pes considerable a l'esquena. De tant

en tant, un xic d'aigua al cap i a la boca, un sucre per afegidura, un momentani repòs de les espatlles, i a tornar-hi.

A la vista d'All, ja a la caiguda de la tarda, deixem la carretera (que entronca amb la de la Seu-Puigcerdà entre All i Ger) i anem a trobar el poble, camps a través, tirant al dret. Allà ens fem omplir una cantimplora de cervesa per al darrer àpat a les riberes del Segre. Necessito també fer gala del meu més exquisit dissimul per no donar-me per entès quan algú fa més o menys molestes al·lusions a un monumental estrip que porto als pantalons, heroic record de la davallada del Roc Colom.

A l'hora de pondre's el sol - aquesta posta de sol de la Cerdanya tantes vegades vista, en què l'astre-rei s'amaga darrera les muntanyes de Bescaran i Andorra, i tenyeix el cel de vius reflexos de carmí i or - prenem un bany ràpid i magníficament entonador en les aigües, fredes en aquella hora, del Segre pacífic.

És vell amic nostre. Coneixem bé les seves gorgues, els seus meandres, els recons de l'espessa vegetació que el volta, els prats sempre verds dels seus voltants, en els quals se sent sempre l'esquellajar de les vaques calmoses i tranquil·les que pasturen sota la innecessària vigilància d'algun vailet d'All, de Ger o de Sanabastre.

Una vegada més, com en les moltes tardes que hi hem vingut des d'Alp, les seves aigües ens reben acollidorament. Ja quasi és fosc. Després de la llarga caminada de tot el dia, després de baixar dels cims a la plana en l'espai d'unes hores, aquest bany ens deixa com nous, com si un àngel invisible, enlloc dels nostres peus, ens hagués traslladat de sota les aspreses del Roc Colom a les planúries verdes i grogues de la Cerdanya.

Això, i una mena de berenar-sopar força nodrit, junt amb un repòs ben guanyat, acabaren de completar la sensació de descans i de fortitud.

Travessàrem el Segre per la passarella de Sanabastre, seguírem el camí de Santes Creus i, enfortits i reanimats pel bany, pel berenar i pel repòs, però també un xic curosos, per la nostra part, de la «pose», entràrem a Alp contents i fresquets, picant fort amb els «tricorni» de les sabates, treient el pit enfora per a convèncer, d'aquesta manera tan espectacular als de casa de què l'excursionisme és un esport noble i bell, que enforteix el cos i disciplina i aviva l'esperit. Eren les vuit i cinc minuts del vespre.

La nostra passejada per les muntanyes del massís de Camp-

cardós s'havia acabat i ens deixava el record amable d'uns dies magnífics i d'una empresa més o menys reeixida.

Quant a la cresta Peiraforca-Roc Colom creiem que és absolutament exagerada la qualificació d'invencible que li hem trobat ja aplicada en dos o tres llocs. És opinió nostra que es pot fer en un dia. Si es té en compte, però, que no es pot fer en menys de set hores (sense comptar per res la pujada al Peiraforca i la baixada del Roc Colom) resulta difícil que pugui realitzar-se sortint de Porta i tornant a aquest lloc. En aquest cas la jornada resulta excessivament pesada.

La cresta ofereix coses i moments interessants i m'atreveria a dir que, profundament retallada, plena de punxes i de bretxes, és un dels pocs «paradisos de grimpadors» que tenim a poca distància. El meu únic desig és que es mostri, al que hi vagi, tan propícia i tan plaent com a nosaltres.

ANDREU XANDRI I SERRANO

Originalitat de la imatgeria popular catalana

El pintat de soldats i estampes

Es troben molt poques estampes pintades, a casa nostra, abans del darrer quart del segle XVIII. Anteriors a aquesta data no més coneixem la de Sant Tomàs d'Aquino, de Pere Abadal de Moià, amb els colors de mala qualitat enfosquits pel temps, i l'estampa dita «de l'Hospital». El gravat de la primera és datat l'any 1676; el colorit pot ésser contemporani o quelcom més tardà, però sense sortir del sis-cents. La segona sembla ésser estampada en el traspàs del segle XVI al XVII pel seu estil goticista. El colorit de la mateixa és molt viu i això porta a creure que el pintat sigui força més tardà. Aquestes dues estampes deixades a part, de terres catalanes fins a les darreries de la divuitena centúria no en trobem cap altra de colorida.

Una tal escassetat no deixa de sorprendre si es té en compte que altres terres de l'occident i centre d'Europa (Suàvia, Flandes, Borgonya) posseeixen estampes colorides datades, o atribuïdes,

a les darreries del segle XIV i al començament del XV. I que a partir d'aquesta darrera centúria les estampes colorides, per bé que escasses, es coneixen en prou nombre per a jalonar el camí de la impremta en el seu primer segle d'existència.

Al centre occidental d'Europa, la popularització de l'estampa al boix pintada no arriba fins a la dissetena centúria. Són manifestacions molt anteriors a les de la nostra imatgeria popular colorida. Sense ocupar-nos per ara de les cartes de jugar pintades, de casa nostra, que pel que sembla existien ja a finals del segle XIV, podem dir que hi ha indicis documentals - a part dels que hi pugui haver de reflexions lògiques - per suposar l'existència d'estampes gravades i pintades amb anterioritat a la introducció de la impremta a Catalunya (1475). Mossèn Gudiol dóna a conèixer anotacions inventarials que suggereixen l'existència de gravats d'aquesta mena pintats. La més antiga, del 1403, diu: «Un troç de paper on es lo crucifix de Jesu Christ»; la menys antiga, del 1441, diu: «Dos fulls de paper en que son pintades les images de la Verge Maria quan fou coronada i de Sant Miquel». Es tracta realment de gravats?; eren del país o de procedència estrangera? No ho sabem; però com sigui que el meritíssim investigador que publicà aquestes dades ens dóna també a conèixer l'existència de «cèdules de contractes estampades», en un inventari de la rectoria de Granollers de la Plana, datat l'any 1428, les quals palesen l'estampació per gravat, abans de la impressió per lletres mòbils a Catalunya, podem deduir d'aquestes dades que així mateix es produïrien estampes religioses.

Per a establir l'originalitat de la nostra estamperia, no ens interessa de moment la gènesi i l'evolució catalanes del gravat sinó les manifestacions de la seva pintura. En aquest aspecte concret hem de partir de les dues imatges esmentades: la de l'Hospital i la de Sant Tomàs, de Moià. La primera apareix pintada al pinzell sense gaire mirament; no és, per tant, «il·luminada», sinó simplement acolorida amb tons més o menys encaixats en el dibuix. La segona, mostra només clapes de color, a la manera que algun tractadista anomena «oriental», procediment denominat encara en el nostre temps «pintura a la morisca». Aquest estil de pintar les estampes, malgrat el seu caràcter negligent o pueril té prou importància en la nostra imatgeria perquè hom se n'ocupi detingudament. Respecte a la motivació del qualificatiu d'oriental, no podem dir altra cosa sinó que la imatgeria popular russa del vuit-cents, i àdhuc anterior, presenta la mateixa forma de colorit, és a dir, a grans clapes, franges i taques, generalment poc encaixades amb

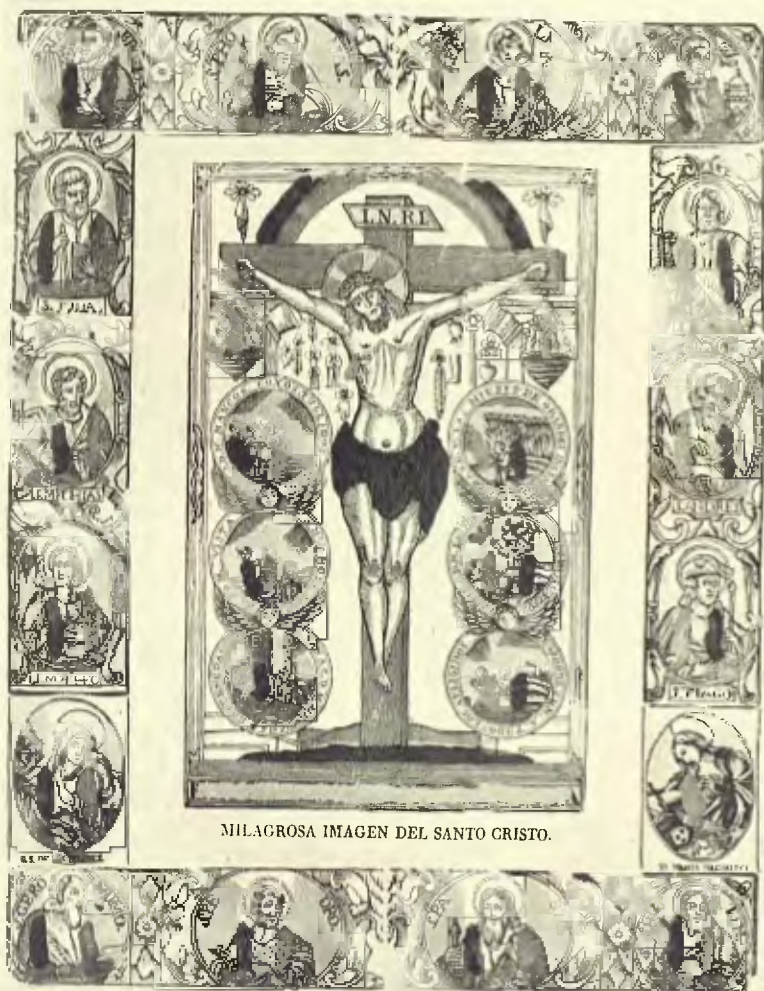
els traços del dibuix. Aquest procediment que no hem trobat en cap altra imatgeria dels països estudiats, ha resultat molt extès a casa nostra. El trobem emprat per tots els pinta-sants a València i a Catalunya. Culmina, però, en la producció manresana del segle passat, tant perquè fou on perdurà fins a la nostra generació, com per la brillantor del seu colorit i les combinacions reeixides a què arriba. Les estampes manresanes pintades s'agermanen per damunt d'Europa amb la producció russa, però superant-la.

Paral·lelament a la imatgeria estampada, pintada a la morisca, es coloria també al pinzell. No ens atrevim a dir que «s'illuminaven» estampes, degut a la puerilitat amb què aquest procediment era emprat. Ja hem dit que la imatge de l'Hospital n'és un exemple. La casa Camí i Arnavat de Reus encara illuminava (sic) estampes entre els anys 1840 i 1850.

Els països estrangers productors d'aquesta mena d'imatgeria popular pintaven al pinzell i a la trepa. El procediment de la trepa, consistia en un patró calat degudament per tal d'encaixar els colors en els llocs adients de l'estampa. Els patrons, un per cada to, s'aplicaven sobre els fulls successivament; sobre d'ells hom passava el pinzell sucant en els colors corresponents. Així, tots els gravats iguals quedaven pintats idènticament. El procediment de la trepa permetia colorir més ràpidament les estampes que no pel pintat directe i encara agermanava, igualment, la pintura amb el gravat, resultat que no s'obtenia quan es feia «a la morisca».

El pintat a la trepa era corrent a França. A Flandes i a Itàlia, almenys des del segle XVII, hom pintava els gravats directament al pinzell o a la trepa, indistintament. Val a dir que en estudiar estampes del set-cents, sovint hom resta perplex davant de certes imatges, degut a la negligència amb què foren colorides a la trepa, per la qual cosa arriben a donar la sensació d'haver estat pintades al pinzell, però d'una manera barroera.

Nosaltres no coneixíem fulls populars de casa nostra pintats a la trepa anteriors al 1850 (quan la imatgeria nostra imita la producció epinalenca), fins que ens fou possible estudiar el contingut de les carpetes del col·leccionista senyor Ramon Graupera, el qual amb una complaença que li agraïm, les ha posades completament a la nostra disposició. Els fulls pintats a la trepa de la susdita col·lecció no passen de la desena. Al primer cop d'ull tant per la tècnica del gravat, com pels colors i el procediment de colorir i per algunes llegendes, ens donàrem compte que es tractava de fulls de procedència francesa. Un full, però, ens sorprengué amb la se-

Col. Ramon Graupera

ESTAMPA MANRESANA DE MITJANS DEL SEGLE PASSAT, PINTADA A LA MORISCA

Gravat: 355 x 280 mm.

[Colors: Negre, groc, vermell i verd vius, i granate

Col. Ramon Graupera

ESTAMPA DE GRAVAT FRANCÈS, PINTADA A LA TREPA PER L'IMATGER
PIERRE PORXE, DE REUS

Gravat: 380 x 275 mm.

Colors: Negre, blau plom, vermell i groc bruts

Col. Pau Vila

FRAGMENT D'UNA ESTAMPA TITULADA «REGOCIJO DE TODAS LAS PROVINCIAS DE ESPAÑA»
DEL 1832, ESTAMPADA A MÀ, COM LES INDIANES

Gravat: 375 x 285 mm.

Colors: Groc, vermell, blau, morat i terra

Col. Dr. O. Claude - Paris

FRAGMENT D'UNA ESTAMPA XINESA QUE REPRESENTA «LA PROCESSION DEL DRAGÓ».

EDICIÓ MODERNA, ESTAMPADA A MÀ AMB FUSTES ANTIGUES

Gravat: 465 x 205 mm.

Colors: negre, verd, vermell i groc

güent llegenda inframarginal *Saint Pierre des Pecheurs, priez pour nous. Fàbrica de Pierre Porxe en Reus, 1780*. Es tractava, doncs, d'una manufactura importada de França amb boixos i tot, en l'obrador de la qual s'aplicava el procediment de la trepa sobre fulls estampats amb gravats de talla obrats a la manera dels *dominatiers* i *cartiers* francesos. En el full aclaridor hi ha uns pescadors representats amb el traç goticista que perdura en la imatgeria francesa fins a començar el segle XIX. No sabem res de la fàbrica de Mr. Porxe. Per tant, no podem assenyalar la tirada de la seva producció; podem assegurar, en canvi, que no tingué transcendència la manufactura importada. Més aviat les noves estampes foren influïdes, tant en el gravat com en els tons del colorit, pels gustos del país, com ho mostren les imatges «S.^a Càndia Romana, verge i màrtir de Falcet» i, sobretot, «Sant Magí Màrtir». Aquest darrer full, d'un regust d'ex-vot popular, és un empelt franc de l'esperit autòcton. De vers mitjans de la divuitena centúria coneixem una estampa gironina de la Mare de Déu dels Dolors, de «Jaume Bró estamper i llibeter (sic) en lo carrer de les Ballesteries» pintada a la trepa, defectuosament, a bon segur que per influència directa de la producció francesa per raó de trobar-se en el camí dels anants i vinents amb les terres gavatxes.

Si el pintat a la trepa no arrelà amb la introducció d'aquests plançons forasters a casa nostra, fou degut al nostre entendre que vers aquell període la imatgeria popular catalana adoptà un procediment que la indústria del pintat de les indians havia posat en voga.

La producció de fulls de soldats amb llurs uniformes de coloraina obligada, degué suggerir a algun imatger la idea d'aplicar a l'estampat del paper el procediment que hom emprava en les teles per a fixar-hi els dibuïxos colorits. Els teixits eren estampats per mitjà de motlles de cirerer, perera, noguera o boix, gravats com les fustes per a la impressió de les estampes. L'estampació es feia a mà. L'operari sucava la cara del bloc de fusta en una mena de tampó anomenat «bac», empapat de color. D'aquesta operació se'n deia «tirar al bac». Cada to que es volia estampar requeria un motlle diferent. De primer s'estampava el negre i després els colors, successivament.

La introducció a Catalunya del pintat de teles per aquest procediment s'escaigüé el 1740. Prengué ràpidament una gran volada, puix segons un document del 1767 aquesta indústria i les activitats afins ocupaven unes 10.000 persones. Per un altre document, pot-

ser un xic exagerat, del 1804, la indústria de les indianes, des del filat del cotó fins al pintat de la tela, donava feina a unes 100.000 persones per tot Catalunya. Hom deia d'aquest procediment d'estampar les indianes, «pintat a la xinesa». El procediment havia estat introduït abans en els països de l'occident europeu, més industrialitzats que Catalunya. L'any 1670, apareixia a Europa per Anglaterra; a la fi de la mateixa centúria s'establí a Suïssa, després aparegué a França i a Alemanya. Ací, ben aviat es devia provar l'estampació sobre el paper com es feia a Xina; permet suposar-ho una indicació accidental continguda en una real cèdula a favor de Joan Pau Canals, indianaire important, fill de l'introduïdor de l'estampació de les indianes al bac, del qual es diu que en els seus gèneres el colorit no pert i, en canvi, perdia «en gèneros de papel y lienzos pintados en colores falsos». A França el pintat dels papers per a empaperar a l'estil de les indianes es feia ja cap a l'any 1780. A Catalunya, les proves que tenim de l'estampació del paper al bac ens la donen els fulls d'imatgeria popular: les estampes, però, sobretot, els fulls de rengle. Dins la imatgeria francesa, no hem trobat cap full en les carpetes dels col·leccionistes parisencs, ni en els «cartons» de la Biblioteca Nacional de París que pugui fer suposar que fou estampat de la mateixa manera que les indianes. Els especialistes en imatgeria estrangera tampoc no parlen mai del pintat a l'estil d'aquestes. Els fulls francesos són gairebé sempre pintats a la trepa i rarament il·luminats al pinzell. Aquesta generalització és aplicable a les imatges sobre paper de tots els països que hem pogut estudiar (França, Alemanya, Itàlia, Països Baixos, Rússia); amb l'excepció de Xina.

La imatgeria popular xinesa encara es ven sobretot en les diades d'Any nou. En aquest temps, és costum renovar les estampes envellides del «guardià de la Porta» o dels déus de la llar perquè cal refer les virtuts morents de les imatges antigues, substituint-les per altres de noves. Val a dir, que la Xina pinta els fulls populars pels tres procediments esmentats: al pinzell, a la trepa i al bac. A nosaltres ens interessa remarcar especialment aquest últim, del qual hem pogut estudiar un bon aplec de fulls a la col·lecció del Dr. Octave Claude, de París. La pràctica xinesa d'aquesta mena de pintar, agermana, doncs, tècnicament, el període més brillant de la nostra imatgeria pintada amb gran part de la producció multisecular xinesa. De manera que si hem vist que pel pintat a la morisca la producció catalana, i sobretot manresana, podia relacionar-se per damunt d'Europa amb Rússia; tenim, per

l'estampació al bac, netament barcelonina, que la imatgeria popular de Catalunya, per damunt del continent euro-asiàtic, presenta un parallelisme amb els fulls xinesos.

Els papers estampats al bac es distingeixen dels il·luminats al pinzell o dels colorits a la trepa en què els colors, més aigualits, presenten en llurs superfícies, en lloc de la llisor del colorit obtingut pels altres dos procediments, unes concentracions de les partícules colorants en formes ramificades que donen als colors un relleu i un moviment que constitueixen la gràcia de la nostra imatgeria d'aquesta mena. Aquest resultat que dona al paper pintat qualitats de vellut (resultat que no es dona en la tela pintada, per ésser el teixit, porós, absorvidor del color) és degut que en alçar el motlle del paper, la fusta obra com una ventosa i en la succió que realitza, les partícules mal dissoltes en el líquid es congreguen, i llur aplegament origina els ramatges característics del colorit estampat al bac. Aquests ramatges segons els colors, segons les fustes i segons l'aquositat de la pintura són més o menys fins, més o menys visibles.

La qualitat de les nostres estampes populars, fulls de soldats o fulls religiosos, és la mateixa qualitat que es troba, doncs, en gran part de la imatgeria tradicional xinesa, admirada i buscada pels folkloristes i pels gustadors de l'art oriental popular.

Ja hem dit que la introducció de l'element militar a la nostra imatgeria amb la representació colorida dels uniformes, suggerí la idea d'aplicar el pintat al bac de les indians als fulls de paper. Aquesta iniciació degué escaure's en l'última desena del segle XVIII, probablement durant l'esclat patriòtico-religiós de la guerra del Rosselló (1793-1795), anomenada també «Guerra gran». Aleshores Catalunya, corferida encara pel desmembrament de què se la féu víctima en seccionar-li aquelles terres germanes en 1660, atiada per sentiments contraris a la ideologia de la Revolució francesa, es llançà apassionadament a la guerra amb la República veïna. Amb aquest motiu apareixerien els primers soldats de rengle vistosament pintats per tal d'engrescar i enardir el jovent a enrolar-se en els cossos de voluntaris que anaven a defensar la religió, a venjar la decapitació dels reis de França, i a ocupar les comarques catalanes de Cerdanya, Conflent, Vallespir i Rosselló.

D'aquests fulls de rengle primicers no n'hem trobat cap exemplar. Sabem que hi havia soldats pintats en acabar la divuitena centúria per un inventari notarial del 1800, de la botiga del lli-

breter Francesc Solà, de Barcelona, en el qual figuren dues partides que diuen:

«19 mans de soldats en negre»

«14 mans de pintats».

No sabem, però, si els fulls pintats que ací s'esmenten foren colorits per altre procediment que el de l'estampació al bac. Gairebé ens inclinàriem a creure que sí. Podien subsistir perfectament els procediments anteriors com perdurà el pintat a la morisca durant l'esclat de l'ús de la tècnica de les indianes, i durant el període final de la trepa.

Els fulls imatgers estampats al bac, que suposem com a més antics i de pintat contemporani al gravat, són alguns de la guerra del Francès, i d'arran d'ella, i una estampa del Beat Oriol, uns altres sortits de l'obrador de Domènec Nubell, del carrer de Regomir. D'aquest editor hem recollit una anotació parroquial a l'Arxiu de Sant Just, de l'any 1807, en la qual figura com a «pintador de papers». Hi hagué fulls anteriors, dels quals només han arribat fins a nosaltres alguns soldats en un arreplec que es guarda a l'Arxiu Històric de la Ciutat, els quals soldats, estampats al bac, sortiren probablement de la llibreria Solà, del carrer de la Boqueria, provinents de motlles anteriors a aquesta època, car els uniformes s'identifiquen amb els que es duïen en el traspàs dels segles XVIII-XIX. Aquest llibreter Solà, d'aquest cantó de la Rambla, era parent del Francesc Solà de l'altra banda? És una qüestió a dilucidar i de molt interès, ja que bé podria ésser que aquests soldats estampats al bac fossin continguts en aquella partida de soldats pintats de l'inventari notarial, transcrit.

Segui el que es vulgui, el cas és que tots els fulls colorits, militars, religiosos o profans, que s'editen fins arran de l'any seixanta del segle passat, són estampats al bac, és a dir, per un procediment netament català dins la imatgeria popular europea.

No podem dir, ara com ara, el nombre de fulls diferents que han arribat fins a nosaltres pintats amb aquesta tècnica, pel que es refereix a l'estampa religiosa. Però, pel que toca als fulls militars i civils, podem assegurar que passen de dos-cents els coneguts. I creiem que dels de soldats se n'han d'haver perdut alguns completament degut a l'acció de les tisores de la mainada, puix que en l'arreplec de l'Arxiu Històric de la Ciutat, a què abans hem fet referència, es troben una vintena de tipus militars dels quals no hem trobat cap full.

A través de la nostra exposició per remarcar l'originalitat de la imatgeria catalana, en alguns dels seus aspectes, creiem haver provat positivament la catalanitat de l'auca, l'aparició ràpida dels fulls de soldats, sense els titubeigs d'altres països; i l'originalitat dins l'Europa occidental dels nostres papers populars quant al colorit a la morisca i al pintat al bac. Realment no es tracta pas de troballes trasbalsadores, ni d'aportacions influenciadores de la cultura del món. No; es tracta senzillament d'un cas més de l'enginy català, que, reduït, en un període d'ensopiment racial, treu profit dels escassos mitjans amb què compta. I en expandir-los per mitjans gràfics senzills manté en l'esperit del poble la flameta d'un art i d'una cultura humils, modestos, però nostres, davant d'una invasió cultural forastera. Es tracta, fonamentalment, de manifestacions de l'ànima catalana popular a través de la pre-renaixença, que els nostres historiadors han negligit fins ara. D'ací endavant els futurs investigadors, alertats, hauran de tenir-les en compte.

PAU VILA

Una excursió amb esquís pel Baridà

PER a traslladar-se sota mateix de Cadí des de qualsevol lloc de la carretera de Puigcerdà a la Seu d'Urgell, és pesat. S'han de guanyar grans desnivells i endinsar-se força pels camins de ferradura que hi menen, i s'arriba al peu de la serra, la major part de les vegades, cansat. És per això que si hom vol fer d'un cop o en un dia el recorregut Segre-Serra de Cadí, cal que hom es conegui força, car no fóra res d'estrany que més amunt dels últims pobles comencés a perdre forces, a defallir i, per consegüent, perjudicar-se ell mateix i els seus companys.

El trajecte Martinet-Santuari de Bastanist seguint la vall del Cabirol o riu de Bastanist, és potser dels menys pesats i cansats; en dues hores hom el fa i té el recurs de poder-hi fer nit si avisa amb temps els ermitans, i, per poques hores que dormi, l'endemà ja és un altre; està, almenys, més descansat i pot fer qualsevol itinerari per llarg que sigui.

Paral·lelament a la serra de Cadí, la qual, vista des del coll de la Perxa, és veritablement una serra de grosses dimensions, hi ha uns quants poblets de vida migrada, car solament tenen vida a l'es-

tiu per ésser l'època en què poden segar llurs camps de blat i d'altres cereals i menar el bestiar als avellutats prats d'aquell color verd clàssic seu que tan bé contrasta amb el verd del bosc i el gris de la roca. Aquests poblets embelleixen de tal manera, que si no hi fossin perdria de molt el conjunt de les belles visions que hom pot admirar. A voltes, sembla que hom actuï en un gran pessebre, i tots aquells poblets que estan encastats a la terra, que al cap i a la fi és d'ella que viuen, us donen la sensació, vistos a distància, que són de suro; com aquells tan xirois de la fira de Santa Llúcia. És aquest país del Baridà, un seguit de beutats que compensen els llargs i costeruts trajectes que hi menen.

Aprofitant, doncs, les abundants nevades que caigueren durant el desembre del 1933, és féu un recorregut durant els seus dies 30, i 31 i 1 de gener d'enguany, que poques vegades es pot fer, car la «primera matèria» - la neu - acostuma a estar més alta, per regla general, d'on la trobarem.

Sortírem de Barcelona amb els companys Lluís Estasen, Josep Puntas, Ernest Mullor, Santiago Codina, Francesc Broggi, H. Gleiser i Ricard Rafael a les 15 h. 15 m. del penúltim dia del 1933 per anar a dormir al santuari de Bastanist. En sortir de Martinet, si no fos que el camí estava trillat i la por de fer-nos malbé les pells de foca, ja ens hauríem pogut posar els esquís. La nit era clara, la llum estava al seu ple i ens permetia veure amb detall absolutament tot el que ens voltava. El Cadí «fumava» degut al torb i els seus relleus estaven ocupats per la neu, que els embellia i els feia sobresortir d'aquell cel blau fosc pigallat del blau elèctric dels estels. De tant en tant, el tímid vent que ens arribava, ens servia per a refrescar-nos una mica i amorosia les nostres persones. Arribàrem a Bastanist a mitja nit, tot esquiant sota la llum argentada d'aquella lluna de fi d'any.

L'endemà, diumenge i últim dia de l'any 33, es presentà sospitós, car pel cantó nord hi havia núvols de color de plom i queien borrallons de neu. Esperàrem que es definís més el dia i com que veiérem que no portava malícia, sortírem cap a Estana.

Seguir camins de ferradura amb esquís és una cosa nova, perquè com que no sempre hi ha l'ocasió de fer-ho, hom no hi està del tot habituat. A les baixades és quan hom s'adona que la tècnica de l'esquí ha d'ésser diferent de la que es fa a les pistes i es veu obligat a servir-se de tots aquells trucs tan poc escaients a un bon esquiador.

Fins a Estana, on férem temps en espera que la situació millo-

rés, fou un veritable passeig d'esquí. Aquest poblet, com tots els que passàrem, és força interessant. Conservava a les seves teulades la neu, que si més no, li donava vida i, sobretot aleshores, netedat. La visió del Cadí de la galeria de l'hostal estant, és superba; per aquest costat el seu aspecte és alpi.

Haviem de fer nit al Qué o al Querforadat, a una hora d'Estana. Com que el sol ja es deixava sentir i el temps millorava del tot, prenguérem direcció vers Prat de Cadí i anàrem seguint part d'aquesta serra per la seva base i per entremig dels seus bonics boscos. Teníem també en compte que hi havia lluna i ens engrescàrem a pujar al màxim per gaudir de les beutats que la natura ha creat en aquest país. La neu, com és de suposar, era abundant, bona i el seu gruix passava del metre; al bosc era pols.

El Qué feia estona que es veia; semblava talment un poblet de pessebre; tenia les teulades enfarinades que ressaltaven del color fosc d'ell. Haviem arribat sota la canal Baridana, però el vent ens en va treure aviat; hi estiguérem el temps just de treure'ns les pells de foca i donar una ullada al bell paisatge. El sol se n'anava a la posta, la lluna ja es veia, i nosaltres, fugint del vent i anant a la recerca de l'aixopluc sota teulada i d'un sopar que per pocs requisits que tingués seria suculent, ens llançàrem de la millor manera que sabérem bosc avall, que estava atapeït de neu. Quan ja havíem deixat el bosc i entràrem en un collet on comencen els camps de blat, esquiarèrem a dues llums: la del sol i la de la lluna. Per moments anàrem constatant la minva de l'una i l'augment de l'altra, fins a fer la gran esqujada sota la llum de la lluna i pels seus camps de blat - bones pistes en aquest temps - fins al Qué.

El primer dia de l'any nou, es presentà bo i rialler (era dilluns); els uns anaren fins més amunt del peu de la canal Baridana i pogueren comprovar que no es pot fer i el mateix dia dormir a Barcelona, i els altres, seguiren el camí de Cava. Ambdós grups férem bones i llargues esqujades amb una neu que passà de planxada a pols.

Des del Qué és des d'on el Cadí té la millor visió, i realment hom sembla transportat a qualsevol lloc dels Alps i sembla talment que viu aquelles fotos que ens mostren els catàlegs de les estacions internacionals d'esports d'hivern.

Des de Cava, seguint el camí de ferradura, també nevat, però no esquiable pels forts pendents que passa, anàrem escursant camí fins a Arsèguel. D'allí fins a la carretera general (la de la Seu d'Urgell a Puigcerdà) encara poguérem fer una esqujada d'uns

tres quilòmetres que entusiasma la mainada del poble fins a l'extrem de seguir al nostre darrera corrent i cridant.

Si en aquest país del Baridà nevés amb més constància, no costaria gaire de convèncer el jovent i fer-lo esquiar, car pertot arreu tinguérem molt d'èxit i molts admiradors. La gent de muntanya sembla que ja està més convençuda de l'eficàcia de les nostres «fustes» que anys enrera.

Retornàrem a Barcelona satisfets de l'excursió, car no sempre hom té la sort d'efectuar-la tal com la férem nosaltres.

ROSSEND FLAQUER I GIL

Curiositats arqueològiques (*)

Esglésies rodones catalanes

Les esglesioles rodones dels primers temps del nostre romànic (segles XI-XII), són relativament abundants a Catalunya; citarem, com a més conegudes, les de Sant Pere Gros, prop de Cervera; la de la Pobla de Lillet; la del Castell de Lluçà; la del Pessebre de Sant Miquel de Cuxà; la de Tona; la de Sant Adjutori, darrera del Tibidabo, etc. Són exemplars interessantíssims per llur acusat tipisme, que les fan agrupar entre els monuments romànics catalans, molt dignes d'estudi.

* * *

Sant Jaume de Vilanova de Pla.—En el terme municipal de Santa Maria d'Oló, pertanyent a la parròquia rural de Sant Feliu de Terrassola, i lloc anomenat Vilanova de Pla, existeix l'església, sota l'advocació de Sant Jaume, de planta circular i amb absidiola. Prop de la mateixa, encara hi ha restes de la de Sant Pere; a 2 quilòmetres, la de Sant Martí, i, no molt lluny, en direcció a Moià, Santa Maria de l'Estany. En l'acta de consagració de l'esmentada església de Sant Feliu (segle XI), és esmentada la de Sant Jaume de Vilanova. Adquirida pel Dr. Jaume Peyrí la casa de Vilanova de Pla,

(*) Deven a la gentilesa, molt agraïda, del senyor Josep Domènec i Mansana l'oferta, per al BUTLLETÍ, d'un seguit de fotografies de monuments curiosos de Catalunya, poc coneguts, obtingudes en les excursions fetes pel nostre consoci, acompanyades de resumides notes, que ens proposem publicar successivament.

Cl. L. Estasen

SERRA DE CADÍ EN EL TRAM DE LES TRES CANALETES

Cl. L. Estasen

TURÓ DE CAN PUBILL AMB EL POBLE DE QUERFORADAT A MIG VESSANT

L'ESGLÉSIOLA RODONA DE SANT PERE DE BELL-LLOC

Obs. J. Domenech Mansana

L'ABSIDIOLA I L'ENTRADA DE L'ESGLÉSIOLA CIRCULAR DE SANT JAUME DE VILANOVA DE PLA

SORTIDA DELS CORREDORS EN LA CARRERA SOCIAL EN EL XXV° ANIVERSARI DE LA SECCIÓ D'ESPORTS DE MUNTANYA

Cla. J. M. Guilers

GRUP DE FUNDADORS DE LA SECCIÓ D'ESPORTS DE MUNTANYA ACOMPANYATS DEL PRESIDENT DEL CENTRE A LES PISTES DE LA MOLINA

Cl. A. Oliveras

LA MUNTANYA A L'HIVERN.—PINS NEGRS, REVESTITS DE NEU BOLLADA, ULLATS PEL SOLL.

que té anexa l'església de Sant Jaume, el nou propietari féu restaurar aquesta per l'arquitecte senyor Puig i Cadafalch. L'eixamplament de la casa, que és la part adossada a la capella, data del segle XVIII, i s'han trobat als seus voltants objectes del període neolític.

Sant Pere del Castell de Bell-lloc.—Junt a la casa senyorial dels comtes de Bell-lloc, situada entre els termes municipals de Cardedeu i la Roca (Vallès oriental), existeix l'esglésiola de Sant Pere, de planta circular, del Castell de Bell-lloc. Aquest fou destruït en la guerra de Successió, i l'església en la del Francès, i fou reconstruïda el 1869 pel senyor Joaquim de Mercader, comte de dit títol. Dintre de la casa hi ha la capella, del 1706, dedicada a Sant Pau, on es guarden dos sarcòfags dels avantpassats de la família Bell-lloc, procedents del claustre del monestir de Sant Pau del Camp de Barcelona (el qual hom diu que fou fundat pels antecessors de l'esmentada casa). Foren trets els sarcòfags esmentats i retornats a llur destí, degudament restaurats, quan l'exclaustració, en destinar-se a caserna l'insigne cenobi benedictí.

J. DOMÈNECH I MANSANA

A LA MOLINA

Als XXV anys dels Esports de Neu

EN el conjunt de solemnitats que la nostra Secció d'Esports de Muntanya ha pensat d'anar celebrant durant aquest any per tal de festejar la seva fundació i, ensems, la implantació dels Esports de Neu a Catalunya figurava com a primer i destacat acte una diada esportiva a la Molina en el transcurs de la qual, tot homenatjant els seus fundadors i els esportius de la primera època, aquests poguessin veure quina ufana i quina empenta havien adquirit les pràctiques que ells varen iniciar a darrers de l'any 1908.

Cercant encloure en una sola diada un programa ben complet la Secció va creure que cap altre moment de l'hivern no era tan indicat per a invitar i aplegar els seus predecessors com el que venien a donar-li la celebració dels seus Campionats socials d'esquí, segons la fórmula i les divisions per categories que va inaugurar-se l'any

passat. Per això es convingué que el diumenge 21 de gener, que era el que teníem fixat en el Calendari esportiu de l'hivern pels nostres Campionats socials, fóra també el que serviria per a festejar d'una manera adequada el naixement d'aquests mateixos Esports.

Voler aplegar un seguit d'actes diferents en un sol dia presenta sovint l'inconvenient que aquests no es puguin celebrar amb continuïtat, i sobretot damunt la neu i en ple Pireneu ja sabem que els programes i la millor bona voluntat no poden res contra els elements irats o simplement inquietos. Però en el dia de la nostra festa el temps, el sol, el vent i la neu foren d'una galania i d'una civilitat tan ponderada que no semblava sinó que ben units volguessin també retre llur homenatge fervorós. Aprofitant aquesta avinentesa, la festa esportiva a ple aire es desenrotllà amb la brillantor que li vingueren a donar l'esforç dels organitzadors i l'ardiment de l'aplec d'esquiadors que, repartits en les quatre categories, es lliuraren amb tot coratge a una lluita noble i aferrissada per atribuir-se els llocs d'honor.

Aquesta magnífica aportació dels 67 consocis nostres, xifra record en curses reservades a socis d'una sola entitat, és també un nou testimoni irrecusable que ve a palesar obertament el camí que han fet uns esports iniciats per una migrada minoria.

Arribats tots els esquiadors actuals tocà el torn de la cursa d'honor, dedicada als nostres fundadors. Fou una veritable llàstima que, per diverses causes, només tres d'ells poguessin arrengher-se a la sortida. Abans, però, hagueren d'escoltar els *hurras!* entusiastes que els vàrem adreçar, i durant el breu recorregut de la cursa foren acompanyats i encoratjats per un crescut nombre d'admiradors que els donava escolta d'honor. La seva competició tingué, a estones, tot el pintoresc d'aquelles manifestacions primitives que ja no podem veure.

Acabades les curses de fons els saltadors i llur entrenador en el trampolí de Font Canaleta ens demostraren que en aquesta matèria estem a punt de superar un període inicial, car ja tenim gent enterada i decidida que s'enfronten amb el caire del saltador sense la temença d'una caiguda que fins ara, si no inevitable, era almenys massa freqüent. A part d'uns aterratges feliços poguérem admirar vols que es perfeccionen i moviments aeris mantinguts amb soltura.

Eren les dues de la tarda quan deixàvem els plans de Font Canaleta i la seva neu excellent i ens adreçàvem al Xalet, on s'anava a celebrar el banquet. Més de setanta amics s'assegueren entorn de la taula que encapçalava el President del CENTRE, senyor Pau

Vila, amb els senyors E. Vidal i Riba i Enric Ribera, fundadors de la Secció; Josep Tatxé, Manuel Tey i Josep M.^a Co de Triola, antics presidents d'aquesta; Eduard Rodó, el periodista Josep Elies Jun-cosa, Pere Pach, i de l'actual President de la Secció, junt amb els seus companys de Junta.

En donar compte de les adhesions rebudes tots els concur-rents dedicaren una ovació al telegrama que el senyor Albert Santamaria va enviar des de París, i també a la lletra d'Ignasi Folch i Girona. Les altres adhesions rebudes foren les següents: Jaume Llongueras, Santiago Creus, Lluís Guarro, Gabriel Roig, Martí Armangué, Santiago Perdigó, Fidenci Kirchner, Rossend Mo-retó. Lluís Coll, Joaquim Rosich, M. F. Creus, Joan Danés, A. Agui-lar, president de la Federació Catalana d'Esquí, Centre Excursio-nista Vallès, Club Muntanyenc Barcelonès i Esquí Club Andorrà.

El President de la Secció hagué d'alçar-se per ofrenar el dinar i explicar-ne la significació i el perquè s'havia efectuat al Xalet de la Molina, lloc que ha fet el miracle que els esports de neu passes-sin a ésser practicats per les actuals multituds.

Va dedicar un record als fundadors i als amics absents, així com als traspassats, dels quals va esmentar els dos muntanyencs que amb més goig haurien viscut una festa com la d'ara: Juli Soler i Cèsar A. Torras. Exhortà perquè amb motiu de l'escalf que s'ha produït amb aquest XXV Aniversari els esquiadors d'abans i els d'ara poguessin deixar-ne un record perenne i que aquest havia d'ésser la reconstrucció d'Ull de Ter, bastint un nou refugi muntanyenc que vingui a suplir l'antic i defectuós xalet, honorant d'a-questa manera el record d'aquell President del CENTRE durant l'ac-tuació del qual es constituí la Secció i s'iniciaren els esports de neu.

Va contestar pels fundadors el senyor Eduard Vidal i Riba, el qual agrai l'homenatge que se'ls feia, i remarcà com des d'un prin-cipi la Secció s'havia orientat vers la vall de la Molina, on, malgrat les dificultats de comunicació, ja l'any 1912 es varen celebrar algu-nes curses. Amb paraules brillants féu observar com des d'un co-mençament els esportius havien volgut associar a llurs excursions i esports a la dona catalana, i com a elles es devia en bona part la gran divulgació dels esports de neu. Finí enaltint aquesta festa de joventut i referint-se ja a la futura commemoració del Cinquantenari digué que la voldria celebrar amb assistència de tots els presents.

El President del CENTRE, senyor Pau Vila, va cloure els breus parlaments amb unes paraules encoratjadores per a la Secció i per al jovent del CENTRE, i recollint la idea d'establir un «pacte de la

Molina» afegí que si aquest es feia no hi havia cap dubte que a Ull de Ter s'alçaria aviat un nou edifici ben construït i orientat per a l'excursionisme i per als esports de neu, que fóra una nova glòria per al nostre estimat CENTRE.

Finitos els parlaments, i a tall de llevant de taula, el grup de cantaires de la Secció, amb el seu mestre senyor Josep López, varen sorprendre els concurrents a la festa amb un concert de les millors cançons muntanyenques que han après. Un seguit de tonades ben emmarcades en un xalet i en plena muntanya fou el fermall millor d'aquella festa esportiva i social que va complaure tothom.

Qui sap si temps a venir, a mesura que la marxa de les coses i la seva natural evolució i transformació van agafant perspectives i profunditat, el moment del XXV Aniversari i, fins i tot, aquesta festa de la Molina no constituirà una fita a retenir en el descabellament i dins l'història dels esports catalans.

J. M.^a G.

Festes tradicionals del Pallars

Festivals

COM la paraula indica, són festes grosses celebrades una vegada l'any. El poble les anomena així per distingir-les de les altres festes no tant assenyalades que celebra més sovint. Els festivals o *festanyals* (que també en diuen) són les festes periòdiques que l'Església celebra amb més esplendor que les altres, i són anunciades al poble per les campanes, les quals giravolten alegres la vetlla de tot festival. En canvi les festes xiques, només són anunciades amb el repiqueig habitual de cada diumenge.

A més, la vetlla de tot festival, a l'església celebren completes; el dia de la festa ofici cantat, i vespres a la tarda. El poble acut a missa més mudat que no de costum; i també la taula, a l'hora de dinar, és bon tros més esplèndida que en les altres festes.

També per tots els festivals, les priores del Roser passaven amb la bacina de la Mare de Déu per totes les cases a captar almoines en moneda per a la confraria.

Aquestes diades, generalment, eren això; però hi trobem algun costum popular barrejat que és precisament el que ara tractem de

recollir, ja que són trets característics del poble pallarès caiguts en desús per sempre.

Cap d'Any o Ninou.—En aquesta diada, la mainada, després de la missa major, es reunien en colles, i anaven per totes les cases del poble i llogarrets veïns, proveïts de cistells bonics, a captar «ninou». I aquest terme amb què designaven la diada, l'aplicaven també a les fruites i lliaminadures que arreplegaven per les cases. Tot pujant l'escala cridaven: «Ens voleu *fer ninou?*» i la gent no s'hi negava pas, car tots tornaven a llur casa amb els cistells curulls de *gormanderies*.

Referint-se a l'allargament del dia solen dir:

Per Ninou
un pas de bou.

Els Reis.—Hom creu que per aquesta diada, el dia ja s'ha allargat mitja hora, per això el poble diu:

I per Reis
mitja hora creix.

Aquest festanal, també era més de la mainada que dels grans.

A la vigília, abans d'anar-se'n a dormir, tota la gent menuda penjava un cistelló al balcó o a la finestra, perquè els reis hi deixessin quelcom.

Quan tot just començava a llustrejar el dia, no podien estar-se més al llit i, corrents, anaven a buscar la cistella, on, entre altres coses, era costum de posar-hi una llonganissa molt xicarrona per a cada marrec de la casa; hom les feia, en matar el porc, expressament per aquest dia. Avui ha canviat un xic, i ja porten alguna joguina o alguna peça de vestir.

A Sarroca de Bellera, abans era fama que aquesta nit els reis portaven una llebre a tots aquells que es volguessin prendre la molèstia de parar la boca d'un sac a les *boteres* (1) de les eres. Això solien fer-ho sempre els fadrins. Buscaven un beneïtó, al qual entabanaven bé fins a fer-li arribar a creure. El pobre enze, quan n'estava ben convençut, anava i hi parava el sac. Els altres, per la banda de dins de l'era, deixaven escórrer un gat o un gos per la botera el qual anava a parar a dins del sac. El que l'aguantava, en sentir baixar la bèstia estrenyia ben ferm el sac. Llavors, com qui ve de l'hort, es reunien tots amb ell. I tot era dir-li: Que en farem i que endeixarem de fer. A l'últim l'aconsellaven de ven-

(1) La *botera* és una canal de pedra per on s'escorre l'aigua de la pluja.

dre-se-la. Fet el tracte, destapava el sac, i en abocar-lo per treure la llebre, el gos o el gat, en veure's lliure, fugia més que de pressa, deixant plantat i amb un pam de nas el pobre infeliç que s'havia deixat ensarronar pels altres, més vius, que es trencaven de riure al seu davant. Fa una cinquantena d'anys, que cada any un o altre pagava el riure, volent caçar la llebre.

A nosaltres ens sembla que això més aviat és una innocentada que no pas un costum propi de reis; però totes les persones que havem consultat, ens han dit que eren els Reis que portaven la llebre. Així és que el poble deu tenir raó.

Pasqua florida.—A Sarroca de Bellera aquest festanal era assenyalat entre la mainada perquè aquest dia tots els petits penitents anaven a «complir el precepte pasqual». A tots, després d'haver-se confessat de llurs pecats, (?) el pare confessor els donava per penitència que en arribar a casa demanessin perdó als seus pares, germans majors i familiars tots de les vegades que durant l'any els havien fet enfadar; si eren absolts (que sempre ho eren) demanaven a llur mare, que els cogués un ou «ferrat» per a esmorzar.

Aquesta era la penitència que tota la xicalla havia de complir.

A les valls de Bòsia i Flamisell, durant la Quaresma, els fadrins de cada poble, cada dia cantaven la *desperta* pels carrers, abans del toc de matines, i, després, resaven el rosari a l'església acompanyats d'alguns devots que anaven a fer-los companyia. En paga d'això, el matí de Pasqua passaven per les cases a captar ous, cansalada i botifarra; coses que després convertien en truitades grossíssimes que es menjaven tots els fadrins en comú.

Ascensió de Crist.—Són molts els pobles que aquest dia les noies i els nois fan la primera comunió. En eixir de l'església després d'haver combregat, el primer que fan en arribar a casa, és demanar perdó als pares, avis i germans majors; els avis o els pares tot abraçant-los els solien fer un sermó, ple de bons consells i els recomanaven que «aquell dia els havien fet homes, i com a tals havien de portar-se en tots els actes de llur vida» (avui ja no es fa!). Aquelles fermes paraules quedaven gravades a la ment de l'infant per tota la vida (jo encara les recordo).

A la tarda es reunien tots els nois que havien fet la primera comunió en un grup, i les noies en un altre; i anaven a fer una *brenada*. Era costum de portar-se cadascú una *truitada* de *trunfes* i ous, i es pagaven una bóta de vi entre tots.

Corpus Cristi.—Eren molts els pobles que en tal dia plantaven un *tremol* o xop al mig d'una plaça, que després guarnien bé amb cintes de seda i papers de colors. A la mateixa plaça aixecaven també un altar que servia, per quan passés la processó, deixar-hi la Custòdia a sobre. Després de la cerimònia de ritual, i, després d'haver cantat el *Tantum ergo*, l'abanderat de la processó feia acatament, amb la bandera, a Jesús Sagramentat.

A Sarroca de Bellera, l'arbre i l'altar el plantaven a la plaça «Vella». A mesura que la processó anava arribant a la plaça s'anava col·locant a la part baixa, formant un semicercle. Quan arribava la Custòdia, el grup format pels quatre portadors del tàlem, el rector de la parròquia, portador de la Custòdia, i dos escolans que feien llum, un per cada costat, creuaven la plaça pel mig i deixaven el Santíssim Sagrament a l'altar. Després d'haver encensat bé la Custòdia, el majoral dels fadrins, que era el que portava la bandera, feia acatament per tres vegades al Santíssim Sagrament. Es col·locava al capdavant de la plaça, i amb el domàs caragolat al pal de la bandera, s'agenollava i l'aplanava fins arran de terra, sense, però, deixar-la-hi tocar; i en aquesta posició la movia com si descrivís una creu en l'espai. Fet això, s'alçava, i a mitja plaça tornava a fer el mateix; i ho tornava a repetir davant mateix de l'altar. Es tornava a aixecar, i, sempre de cara a l'altar, es col·locava de nou al lloc de partida. Aleshores d'una forta embranzida aixecava la bandera. Tots els acataments que havia fet amb la bandera, els feia després amb la creu i la llanterna processonals.

Portar la bandera en aquesta processó, tot i que era de consuetud portar-la el majoral, o el segon, havia portat moltes discussions i baralles entre els fadrins del poble. N'hi havia que presumien molt en els nou acataments.

Era costum d'escombrar, per ordre del batlle, tots els carrers i places per on havia de passar la processó. A més, guarnien el davant de les cases amb tupida i ben gemada catifa de flors i herbes; feia molt bonic! I, com arreu de Catalunya, col·locaven els millors cobrellits i llençols amb amples puntes als balcons i finestres.

El Roser de tot el món.—El primer diumenge d'octubre, és la diada de la Mare de Déu del Rosari, i tot el mes està dedicat al seu culte. Aquest dia, a tots els pobles que hi ha constituïda la Confraria del Roser (que gairebé són tots els del Pallars), és costum de renovar els càrrecs de les prioros i els priors. A la missa major, el rector de la parròquia, des de l'altar o des de la trona, llegeix els

noms de les persones que han de rellevar els càrrecs als cessants.

Són ben antigues, per cert, en alguns pobles, aquesta mena de comunitats posades sota l'advocació de la Mare de Déu del Roser.

A Sarroca de Bellera, la fundació de la «Confraria del Roser» data (1) del dia 26 de setembre del 1621, fundada a instància d'Antoni Torres, rector de la parròquia; i el dia 20 de gener del 1724, fou constituïda canònicament a instància del Rnd. Dr. Antoni Minoves, prevere i també rector. Són confreres gairebé totes les persones del poble que han pres estat de matrimoni; ja que els solters en tenen una altra, i les solteres també.

Actualment paguen 30 cèntims l'any, i tenen l'obligació d'anar a vetllar els confreres malalts, dos confreres cada dia, per rigorós torn, i portar al fossar el confrere que es mor.

Fins a l'any 1892 nomenaven una *priora mayor*, que havia d'ésser casada i una *priora menor* que era soltera; un *prior mayor* casat i un *prior menor* solter. Podien ocupar de nou els càrrecs cada any els mateixos, mentre no prenguessin estat matrimonial els solters, i no tinguessin inconvenient en continuar essent-ho.

Tots els pobles es regien per un igual en el nomenament.

A Sarroca, després de nomenades les prioras, els donaven diners del fons de la caixa de la confraria per a comprar-se unes sabates; moltes, si no ho necessitaven, refusaven els diners, però estrenaven unes sabates. Tenien l'obligació de passar la bacina de la Mare de Déu del Roser el primer diumenge de cada mes, tots els festanals de l'any i per la festa major del poble; l'havien de presentar a tots els llevants de taula dels bateigs i noccs que se celebraven al poble, i a les que hi passaven; a més, havien de tenir cura de l'altar de la Mare de Déu del Roser (i a Sarroca del de la Mare de Déu de Bellera), guarnir el sepulcre de l'enterrament de Jesús per Setmana Santa; guarnir el *rocgle* i tabernacle el dia de la festa major.

La priora casada portava sempre la Mare de Déu i portava la testa coberta amb *caputxo*, mentre que la soltera només l'acompanyava i portava mantellina.

De fa una pila d'anys, són totes dues solteres, i avui encara, passen per les cases del poble tots els dies esmentats, menys a les noccs. Els diners que recollen i recullen, són per a engrossir els ingressos de la confraria, i són destinats a adquirir la cera que porten els confreres en les processons i enterraments.

R. VIOLANT I SIMORRA

(1) Notes facilitades per l'actual rector de Sarroca de Bellera, mossèn Ramon Saberic, i extretes de l'arxiu de la parròquia.

CRÒNICA

CENTRE

AUGMENT NOTABLE DE SOCIS.—Les activitats múltiples del CENTRE, en constant creixuda, atrauen l'atenció del públic interessat pels esports de muntanya i l'acció cultural de les diverses seccions de la nostra entitat. Una prova de la influència creixent d'aquesta actuació ens la dona el moviment d'entrades de socis en aquests darrers mesos. En l'últim trimestre de l'any passat ingressaren setanta-nou socis, i durant el mes de gener d'enguany les altes han estat en nombre de setanta-cinc.

ELS ISARDS A CATALUNYA.—A mitjans de desembre el CENTRE rebé de part del Dr. Marcel Couturier, de Grenoble, un qüestionari molt complet per a obtenir ressenyaments respecte l'àrea de repartició geogràfica de l'isard, si hi ha parcs nacionals reservats a aquesta bèstia i en quines condicions es pot realitzar la cacera, cas d'ésser permesa. Per tal de complaure el Dr. Couturier la Junta s'adreçà al nostre consoci senyor Josep Botey, especialitzat en la cacera pirenenca, per contestar l'enquesta. De la seva ressenya treiem la part que, pelseu interès general, pot interessar els nostres excursionistes.

L'isard, a Catalunya, es troba repartit al llarg de la serralada pirenenca, des del pic de Costa Bona fins al límit amb l'Aragó. Més al sud es troba també l'isard a les serres de Puig d'Alp, Moxaró, Greixa, de Cadí, Pedraforca, del Verd i port del Comte, en aquestes contrades però, és força més escàs que al Pireneu pròpiament dit. A Catalunya existeix només una espècie d'isard (*Rupicapra rupicapra L.*). El període de caça de l'isard és des del 15 d'agost al 31 de gener, i per a aquesta

cacera no cal altre permís que la llicència general de caça. No existeix cap altra restricció per a practicar-la.

El senyor Botey, que tan amablement ha respost l'enquesta, s'ha ofert, a més, a lliurar un crani d'isard amb banyes, a la tardor pròxima, perquè sigui tramès al doctor Couturier, de Grenoble.

CRONOLOGIA DELS SEPULCRES MEDIEVALS CATALANS.—El dia 12 el senyor Feliu Duran i Canyameres donà l'anunciada conferència sobre l'esmentat tema.

Començà dient que en aquesta conferència es proposava resumir tot l'estudi que té fet de l'escultura funerària medieval catalana i que per les dades que té recollides ha pogut arribar a establir la data dels sepulcres. Després, va fer notar que els sepulcres són, en general, el monument de més fàcil datació, perquè quan no hi ha dades documentals o d'estil que ho contradiguin, poden datar-se a l'any de la mort del difunt les despulles del qual serveix, cosa que consta en l'epitafi. En cas contrari, pot buscar-se en els documents.

En aquesta conferència el senyor Duran i Canyameres parlà dels sepulcres de data certa o aproximada anteriors a l'any 1300, i en formà diferents grups el primer dels quals és el dels sepulcres moçàrabs, i un altre els dels romànics, dels quals són els més antics exemplars els dels nobles a Sant Joan de la Penya i el sarcòfag de D.ª Sanxa a Jaca. Féu notar que en ambdós hi ha la representació de l'ànima del difunt portada al cel per àngels, motiu que s'inicia a la península ibèrica. Després estudià els sepulcres romànics dels segles XII i XIII, després els de transició de l'estil romànic al gò-

tic, i, finalment, va especificar els detalls amb què apareix primerament el goticisme. Féu veure també que molts sepulcres que guarden despulces de personatges morts en el segle XIII són de construcció posterior. Es mostrà partidari de la tesi que el motiu de les funerals del difunt que orna molts sepulcres és d'origen italià, i que cal buscar-lo en les obres d'Arnolfo di Cambio i de Tino di Camaino.

EL RETAULE DE LA MARE DE DÉU DE LA CATEDRAL METROPOLITANA DE TARRAGONA.—El dia 19 donà la seva anunciada conferència el senyor Joan Sutrà i Viñas.

El tema amb el qual encapçalem aquesta breu recensió desvetllà l'interès de les persones que s'interessen per aquestes matèries, que reuní un nombrós i selecte auditori, entre el qual es comptaven destacades personalitats, que seguiren amb interès la dissertació del conferenciant. Aquest féu remarcar la seva satisfacció per haver-li donat una oportunitat de donar a conèixer una obra interessantíssima d'un dels millors períodes de la pintura gòtica catalana, la restauració de la qual ha efectuat recentment al seu obrador de Figueres.

Amb unes atinades consideracions, justificà la nova denominació que ell dóna a aquest retaule, fins avui conegut per «Retaule de Guàrdia dels Prats».

Amb documentació recollida en fonts diverses, assenyalà el camí recorregut per aquesta obra, en el transcurs del temps: en el segle XVII, passà de Santes Creus a l'església de Guàrdia dels Prats; més endavant al Museu Arxidiocesà de Tarragona, i, finalment, ja restaurat, és retornat a la vida litúrgica, degudament instal·lat en una de les capelles laterals de la Seu Metropolitana.

Descriuí minuciosament el retaule, i projectà una abundosa sèrie de diapositives de la seva col·lecció particular, en les quals es pot apreciar no solament l'estudi minuciós que

ha fet de les diverses parts d'aquest retaule, sinó també amb quina meticulositat i consciència ha efectuat la seva restauració.

Amb una diapositiva féu veure el projecte de reconstitució ideal d'aquesta gran obra, a base de reunir els elements que primitivament el constituïen, ja que ara és incomplet; assenyalà la manca d'un dels cosos, compost de tres taules que es troben, en colleccions particulars, fora de Catalunya, i hom pot veure reproduïdes, per primera vegada, dues d'aquestes taules.

Passà a fer un estudi comparatiu per tal d'afiliar aquesta obra, i després d'assenyalar les opinions que emeteren, al seu temps, persones competents com el professor senyor Elias Tormo, l'arquitecte senyor A. Soler i March, i el professor Chandler R. Post, de la Universitat d'Harvard, projectà una sèrie de diapositives, en les quals, a base de composicions fotogràfiques, fetes per ell mateix, hom pot veure, l'una al costat de l'altra, les figures i els detalls que el conferenciant escollí per demostrar que aquesta obra té molts i diversos punts d'analogia i similitud amb les obres documentades del pintor Lluís Borrassà.

EXPOSICIÓ GRÀFICA DE TOSSA DE MAR.—Tal com estava anunciat, el dia 22 se celebrà la inauguració de l'exposició de dibuixos i pintures documentals de Tossa, de Mossèn Josep Soler de Morell. El soci senyor Joan Danés i Venedas donà abans una conferència històrico-arqueològica sobre aquella vila, de la qual assenyalà a grans trets l'evolució a través del temps.

La conferència, plena d'interès, fou il·lustrada amb una llarga sèrie de fotografies degudes al Dr. Marçal Ballús per fer conèixer les bel·leses de Tossa.

Finalment, féu la presentació de Mossèn Soler de Morell, l'autor de l'exposició, al qual l'Excursionisme un dia o altre havia d'homenatjar per ésser d'aquells que sortosament es troben arreu de Catalunya i que

per Catalunya treballen obscurament i abnegada sense més recompensa que l'esplai que els donen llurs aficions.

Mossèn Soler, artista, deixeble del mestre Berga d'Olot, s'enamorà de Tossa, i des de la seva arribada, l'any 1910, porta fets prop de sis-cents dibuixos a la ploma i passa de quatre-centes pintures de tot allò que té una valor artística o arqueològica. Calcà, pedreta per pedreta, la pavimentació mosaico-romana de la villa descoberta pel Dr. Ignasi Mele. En alguna guia alemanya és recomanada la visita a aquestes col·leccions. Organista de l'església parroquial, com a músic ha recollit tot el folklore musical de Tossa, el qual ha estat enviat al mestre Lluís Millet per a engruixir el patrimoni musical català. Actualment està aplegant el costumari de Tossa per a afegir a altre material que té ja recollit, amb els quals es formarà una veritable etologia.

Per a aquesta vida incansable de treball, per a aquest afany de Mossèn Soler de deixar plasmada la vida actual de Tossa per testimoni i exemple de l'esdevenidor, el conferenciant demanà un aplaudiment que el nombrós auditori transformà en una ovació.

EL IV CONGRÉS INTERNACIONAL D'ALPINISME A CORTINA D'AMPEZZO.—Sota aquest títol, el dia 26, el nostre consoci i delegat del CENTRE al Congrés senyor Josep M.ª Guilera donà una conferència, la qual va dividir en dues parts.

Tractà primer del Congrés Internacional d'Alpinisme, dels seus antecedents i de les finalitats de l'organització i descabdellament del mateix, dels països que hi són representats i, finalment, de la creació i objecte de la Unió Internacional d'Associacions d'Alpinisme que es va constituir en el curs del Congrés.

Explicà com en les deliberacions de l'Assemblea internacional el nostre delegat tingué el goig de veure aprovada la demanda del CENTRE per tal que ens fos confiada l'orga-

nització d'un dels Congressos futurs, i digué que després del que aquest any se celebrarà a Suïssa (Saint-Moritz o Pontresina), sota els auspicis del Club Alpí Suís, la reunió de 1935 havia estat confiada, en principi, al CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA i a la nostra ciutat.

Acabada la part expositiva del Congrés, el conferenciant va tractar del paisatge espectacular de Cortina d'Ampezzo, i n'estudià els elements i les mutacions.

Acabà relatant l'ascensió al cim del Monte Cristallo, efectuada amb altres congressistes com a excursió oficial.

En aquesta darrera part va projectar una selecta col·lecció de vistes de Cortina d'Ampezzo i de les Dolomites, facilitades les unes pel «Gruppo Alberghi & Turismo» de Cortina d'Ampezzo i les altres originals del propi conferenciant.

Acabà esperant que els excursionistes catalans i llurs entitats sabran aprofitar l'avinentesa del futur Congrés per demostrar al món alpí la importància i alta solvència que l'alpinisme té des d'anys a Catalunya.

Secció de Folklore

CLAUSURA DE L'EXPOSICIÓ D'IMATGERIA POPULAR.—Aquesta exposició, que havia de tancar-se l'endemà de Reis, hagué d'estar oberta per tal de facilitar la visita a entitats i persones que ho havien demanat. Entre altres visites collectives cal remarcar la que hi feren els alumnes de la Secció de gravat de l'Escola Masana, acompanyats de llur professor senyor Busquets, de l'arquitecte senyor Ràfols i del Director de l'Arxiu Històric de la Ciutat, senyor Duran i Sampere.

Una altra visita important fou la dels alumnes de les classes de Dibuix i Realitzacions de l'Escola Normal de la Generalitat, que hi assistiren acompanyats de llurs professors senyors Jori i Solanich. Ambdues visites foren ateses pel President del CENTRE que donà les explicacions

avinentes respecte els gravats exposats. L'exposició fou clausurada el dia 18 de gener.

Aprofitem l'avinentesa per a regraduar de nou a les corporacions oficials i als col·leccionistes que facilitaren exemplars per a l'exhibició.

Secció de Fotografia

VISITA I EXCURSIÓ.—Durant aquest mes la Secció de Fotografia realitzà, el dia 21, una visita al palau del Parlament de Catalunya, i el dia 28 una excursió a Vallfogona de Ripollès.

SESSIONS DE PROJECCIONS.—Seguint el seu costum, els dies 11 i 25, ha celebrat sessions de projeccions explicades, a càrrec del senyor Albert Oliveras i Folch sobre *El massís del Mont Perdut*, la primera, i la segona a càrrec del senyor Francesc Blasi i Vallespinosa, sobre *Nuremberg i Dresde*.

Secció de Geografia i Geologia

UN GEÒGRAF PIRENEISTA: DANIEL FAUCHER.—Ha visitat el CENTRE el Professor de la Universitat de Tolosa i Director de l'Institut de Geografia Mr. Daniel Faucher, amb motiu d'haver vingut a Barcelona a donar sengles conferències a l'Institut Francès i a l'Escola Normal de la Generalitat. Persona molt coneguda dels Pireneus, l'estudi dels quals constitueix avui la seva especialitat, s'ha admirat de l'obra realitzada pel CENTRE, per la coneixença de les muntanyes que agermanen Catalunya amb el Llenguadoc. L'acompanyaren en la visita que féu a les diverses seccions de la casa el President senyor Pau Vila, i el senyor Josep M.ª Guilera, de la Junta Directiva.

Secció d'Esports de Muntanya

CALENDARI DE CURSES D'HIVERN 1933-34 DE LA FEDERACIÓ CATALANA D'ESQUÍ:

Gener

Dia 6.—«Club Muntanyenc Barcelonès», trofeu Galofré i debutants, social, la Molina.

Dia 7.—«Club Alpí Núria», juniors, social, Núria; «Club Muntanyenc Manresa», social, Rasos.

Dia 21.—CENTRE, campionat social 4 categories, cursa d'homenatge als fundadors de la Secció, la Molina; «Club Alpí Núria», fons social, Núria; «Comarca de Bages», fons social, Rasos; «Unió Excursionista de Catalunya», social, la Molina.

Dia 28.—«Entitats de Gràcia», 4.ª Aplec d'Esquiadors de Gràcia, interclubs, la Molina; «Centre Excursionista Montserrat», social, Rasos.

Febrer

Dia 2.—CENTRE, social-slalom, social-senyoretetes, mig fons, la Molina.

Dia 4.—«Federació Catalana d'Esquí», campionat de Catalunya fons, la Molina (en principi).

Dia 11.—«Centre Excursionista Sabadell», campionat local, la Molina; «Club Muntanyenc Barcelonès», slalom social.

Dia 18.—CENTRE, cursa internacional de fons, concurs internacional de salts (d'acord amb la Federació Pirenca Francesa), la Molina.

Dia 25.—«Centre Excursionista Rafel de Casanova», social, la Molina; «Orfeó Gracienc», social, la Molina; «Unió Excursionista de Catalunya», social baixada, la Molina; «Club Alpí Núria», interclubs, salts, Núria.

Març

Dies 1 al 4.—«Federació Catalana d'Esquí», assistència als campionats d'Espanya, Madrid.

Dia 4.—«Club Excursionista de Gràcia», social, la Molina; CENTRE, cursa comarcal, la Molina; «Centre Excursionista del Vallès», social de debutants, la Molina; «Club Alpí Núria», cursa parelles mixtes, social, Núria.

Dia 11.—«Entitats de Manresa», 3.ª campionat manresà d'esquí, Rasos; CENTRE, cursa de relleus, tres corredors (junior-senyoreta-1.ª categoria), cursa de parelles mixtes, la Molina; «Agrupació Excursionista Catalunya», social, la Molina; «Club Muntanyenc Barcelonès», social, bai-

xada (Puigllançada-Segramorta), la Molina.

Dia 18. — «Federació Catalana d'Esquí», campionat de Catalunya de salts, la Molina (en principi).

Dia 25. — «Federació Catalana d'Esquí», campionat de Catalunya de baixada i *slalom*, Núria (en principi).

Abril

Dia 1. — «Federació Catalana d'Esquí», cursa de fons per relleus, Rasos.

Dia 8. — CENTRE, cursa d'alta muntanya-interclubs, la Molina; «Club Alpí Núria», social (baixada de Noucreus), Núria.

Dies 14 i 15. — «Federació Catalana d'Esquí», cursa internacional de baixada, per equips, Andorra; «Club Alpí Núria», cursa senyorettes mig fons, interclubs, Núria.

Dia 22. — «Club Excursionista Rafael de Casanova», baixada de Noucreus, internacional, Núria.

Dia 29. — CENTRE, baixada Puigmal-Núria, interclubs (combinada amb *slalom*), Núria.

Maig

Dia 6. — «Club Alpí Núria», baixada de Noufonts-interclubs, Núria.

Dia 13. — «Club Alpí Núria», cursa d'alta muntanya-interclubs, Núria.

RESULTAT DEL CONCURS LITERARI. — Reunit el Jurat qualificador del II Concurs Literari organitzat per la Secció d'Esports de Muntanya del CENTRE, format pels senyors Pelegrí Casades i Gramatxes, senyoreta Maria de Quadras i Feliu, Josep M.ª Guilera i Albinyana, Albert Oliveras i Folch i Josep Torrent i Sostres, va acordar el següent fall:

1.er En el grup A concedir premis als treballs «La cresta del Peiraforca al Roc Colom», del senyor Andreu Xandri i Serrano, i «Pedraforca», del senyor Albert Casanellas.

2.on En el grup B concedir l'accésit al treball «Neu i mal temps», del senyor Rossend Flaquer i Gil.

Aquests treballs es publicaran en aquest BUTLLETÍ.

EXCURSIÓ A ANDORRA AMB ESQUÍS. —

El dia 1 de gener sortiren de la plaça de la Universitat, a tres quarts de tres de la tarda, en l'autocar de l'Alsina Graells els socis Maria Dolors Canals, Maria Josepa i Anna M.ª Matheu, Mercè Thornberg, Esteve Bachs, Oriol Canals, Magí i Lluís Matheu i Carles Bertrand.

Arribaren a la Seu a les vuit del vespre, i pogueren enllaçar amb el servei andorrà, que els deixà a Encamp, on passaren la nit.

L'endemà es posaren els esquís des de Ransol (per la impossibilitat de poder continuar els cotxes) i arribaren a l'hora de dinar al Xalet Refugi d'Envalira.

Des del Xalet efectuaren l'excursió al pic Maia passant pel port d'Envalira, i tornaren per la coma del pic Maia. També s'arribaren als estanys de Pessonns en el cercle del mateix nom.

Els altres dies els aprofitaren per a entrenaments de *slalom* i salts. Fruïren d'un temps esplèndid i d'una neu immillorable.

L'estada al Xalet els fou molt agradable, a la qual cosa contribuï, en gran manera, l'amabilitat del soci senyor Menéndez, el qual els acompanyà tots els dies.

El dia 8 s'efectuà el retorn. Passaren per la portella d'en Gait i feren l'ascensió al Pic Negre (primera femenina a l'hivern).

La gran quantitat de neu que hi havia a la vall de Campcardós els permeté d'arribar fins a l'estació de Porta amb els esquís als peus.

En resum, una excursió molt reixida.

EXCURSIÓ AMB ESQUÍS AL CIM DEL TAGA DES DE RIBES DE FRESER. — Diumenge, 28 de gener. Efectuada pels socis senyors Rossend Flaquer i Enric Buñil.

Els visitants del Taga a l'hivern han anat escassejant d'ençà que altres centres d'esquí d'accés més còmode han absorbit l'atenció dels nostres esquiadors, i han fet oblidar a gran part d'ells que també existeixen bons terrenys d'esquí fora de les

pistes on els porta la mica de rutina de cada diumenge.

No descriurem el panorama del cim, prou detallat en la guia de Cèsar A. Torras, solament desitgem, al que pugi, que pugui fruir-ne amb un dia tan bo com el que tinguérem i segurament li quedaran ganes de tornar-hi, malgrat la dreta pujada que hi ha des de Ribes, i l'estoneta que s'han de dur els esquís a coll si la neu no és prou abundosa en la part baixa.

Nosaltres hi pujàrem en unes tres hores des de l'estació de Ribes, seguint sempre la carena de sobre mateix del poble. Uns petits crampons de quatre puntes podien estalviar molt de temps i no es correrà el risc d'haver d'abandonar l'excursió a mig camí, perquè la neu sigui massa dura. Més tard ja la trobarem estovada pel sol, i el descens cap a la portella d'Ogassa i després cap a Pardines fou una bona esquuada.

Com a terreny d'esquí, aquest recorregut resultà molt interessant per la seva variació, car lluny d'ésser un pendent uniforme i monòton, es plega i replega en suaus ondulacions, i obliga l'esquiador a posar en pràctica tots els seus coneixements per tal de treure un major partit de la baixada. A darrera hora evolucionàrem enmig d'uns camps de cultiu nevats, i anàrem a aturarnos davant la cleda de can Roc, sota el poble de Pardines, on ens traguérem els esquís i férem a peu la carretera fins a Ribes. Retornàrem a Barcelona amb el «rapidíssim» tren del Nord.

ALTRES SORTIDES.—Diversos socis del CENTRE han efectuat algunes sortides en esquís diferents de les de consuetud.

Una nombrosa colla passà uns dies al refugi C. A. T. a Prat d'Aguiló (Cadí), si bé no pogueren fer llargues excursions degut al mal temps, retornaren molt engrescats de la visió hivernca del Cadí per la banda Nord. Esperem publicar en breu una ressenya més completa de l'esmentada excursió.

Altres colles han pujat des de la Molina al Puig d'Alp i Puigllançada; del santuari de Núria al Puigmal; colls de Finestrelles, Noufons i Noucreus. De Montlluís a la carena (sense arribar al cim) del Cambres d'Ase per la Font Freda (magnífica esquuada). De Font-Romeu al Roc de la Calma, amb descens fins a l'estació d'Odeilló, tenint ocasió de veure el nou refugi de la Calma, etc.

LES CURSES DE MIG FONS XXV ANIVERSARI.—Adjunt publiquem els resultats oficials de les curses de mig fons organitzades per la Secció amb motiu del vint-i-cinquè aniversari de la seva fundació, el comentari de les quals i el dels diversos actes que tingueren lloc a la Molina el diumenge dia 21 de gener apareix en un altre lloc d'aquest mateix BUTLLETÍ.

Classificació seniors primera categoria: 1, Ernest Mullor, 33 m. 49 s.; 2, Enric Guasch, 34 m. 30 s.; 3, Joan Andreu, 34 m. 51 s.; 4, Joan Roig, 35 m. 35 s.; 5, Josep M.ª Nubiola, 36 m. 08 s.; 6, Leo Marnet, 37 m. 20 s.; 7, Pere N. Vives, 39 m. 17 s.

Veterans: 1, Gustau Wintsch, 39 m. 27 s.; 2, Lluís Estasen, 43 m. 21 s.; 3, Josep M.ª Guilera, 46 m. 17 s.; 4, Santiago Codina, 47 m. 50 s.; 5, R. Carrasco i Formiguera, 68 m. 47 s.; 6, Jaume Marcet.

Seniors segona: 1, Andreu Figueras, 37 m. 13 s.; 2, Magí Matheu, 40 m. 26 s.; 3, A. Olivella, 40 m. 54 s.; 4, Francesc Rovirova, 41 m. 39 s.; 5, Josep Roqué, 44 m. 19 s.; 6, Emili Amatller, 44 m. 41 s.; 7, Albert Codina, 44 m. 53 s.; 8, Josep Balcells, 47 m. 35 s.; 9, Jordi Fontanet, 50 m. 40 s.; 10, Josep Carles, 51 m. 53 s.; 11, Josep Bover, 52 m. 37 s.; 12, Josep M.ª Plans, 52 m. 54 s.; 13, Josep M.ª Nadal, 53 m. 03 s.; 14, Manuel Valls, 53 m. 39 s.; 15, Rafael Flaquer, 55 m. 15 s. (Dos corredors retirats).

Classificació juniors (fins a 20 anys): 1, Oriol Canals, 37 m. 09 s.; 2, Esteve Bachs, 42 m. 19 s.; 3, J. Olivella, 43 m. 17 s.; 4, Joan Bultó, 43 m. 17 s.; 5, Francesc Arderiu, 45 m. 48 s.; 6, Ignasi Abadal, 47 m.; 7, Josep Ma-

ria Blanc, 49 m. 11 s.; 8, Jordi Monjo, 49 m. 37 s.; 9, Albert Casanellas, 49 m. 39 s.; 10, Francesc Franzi, 50 m. 28 s.; 11, Ramon de Gispert, 50 m. 34 s.; 12, Moreta, 51 m. 27 s.; 13, Romà Sivilla, 51 m. 57 s.; 14, Albert Xandri, 52 m. 08 s.; 15, Lluís Fontanet, 53 m. 27 s.; 16, Alfred Sivilla, 54 m. 02 s.; 17, Joaquim Sivilla, 54 m. 55 s.; 18, Joaquim Pla, 55 m. 20 s.; 19, Manuel Roca, 55 m. 23 s.; 20, Francesc Millet, 57 m. 11 s.; 21, Enric Escos, 57 m. 48 s.; 22, Víctor Palomo, 60 m. 26 s.; 23, Francesc Murrillo, 61 m. 21 s.; 24, R. Matarredona, 62 m. 45 s.; 25, Antoni Bartolí, 66 m. 01 s.; 26, Josep Lluís Llanza. (Retirats quatre corredors).

Secció d'Arqueologia

DE PERPINYÀ A CARCASSONA.—El dia 12 de gener, el Sr. Antoni Gallardo donà una conferència ressenya d'una passejada des de Perpinyà a Carcassona passant per Quillan i resseguint la frontera dels països catalans amb els francesos. Descriuí alguns monuments del camí, com la col·legiata d'Espirà del l'Agly, bastida en marbre de dos colors i amb la capçalera formada per dos absis bessons; el castell de Puylaurens del 1255; el poble d'Axat, les gorges de Pierre-Lys, castell de Couiza i ruïnes de l'abadia d'Alet, amb les dues fundacions del 810 i la del segle xi, i mostrà fotografies d'aquestes ruïnes molt semblants a les de Sant Pere de Roda.

La segona meitat de la conferència fou dedicada a la Cité de Carcassona, de la qual en descriuí la història. A la vista de la planta de la ciutat, va poder-se veure clarament els panys de muralla bastits en l'època galo-romana, que comprèn des de l'any 117 abans de J.C. al 440 després de J.C. en què es forma ja un recinte interior complet; passà després a les construccions de l'època visigoda, (440-711), i presentà una fotografia de les torres de Samson i Moli d'Avar típiques de l'època. Els alarbs no deixaren rastre sensible; més tard en l'època feudal

(759-1247) fou construït el castell de Trencavel, quasi totalment sobre les ruïnes wisigodes. El recinte extern és de l'època de Sant Lluís (1247-1270); el qual fundà també la vila baixa. El seu fill Felip l'Ardit acabà l'obra del recinte interior i engrandí el recinte antic. És de la seva època l'obra formidable de la porta narbonesa, torres del tresor i d'altres de menys importància. Projectà nombroses fotografies tretes pel propi conferenciant i el seu company de viatge senyor Manuel Carreras.

EXCURSIÓ PEL VALLESPÍR I ALGUNES ESGLÉSIES DE LA CONCA BAIXA DEL TÈC.—Els dies 19 i 26 de gener, el senyor Manuel Carreras i Martí donà respectivament, unes conferències sobre els temes esmentats. Indicarem els llocs i monuments més notables que senyalà.

La Clusa Alta. Al cim de la carena prop del Perthus, té una església romànica de tres naus cobertes amb volta de canó i tres absis no acuts. En el del mig es conserven restes de pintures murals del segle xii.—Sant Martí de Fonollar; església formada per dos cossos; un més elevat del segle ix, de planta rectangular i arcs torrals de ferradura; l'altre forma un recinte de molt petites proporcions recobert tot ell de pintures del segle xii de les més ben conservades.—*El roure dels trabucaires*; situat a l'angle que forma la carretera de Perpinyà amb la d'Arles i Ceret. S'hi amagaven els trabucaires per sortir al pas de les diligències que passaven pel camí ral.—Arles; en aquesta vila hi ha una torre romànica dita del rellotge, que és l'antic campanar de Sant Salvador, i l'important monestir de Santa Maria. L'església d'aquest té tres naus, data del segle xi i fou reformada en el xii. És interessant l'altar dels Sants Abdon i Senén, amb els bustes dels sants, d'argent repujat, fets per Alarigues de Perpinyà. Al costat de la porta, en l'exterior de l'església, es conserva un relleu del cavaller Guillem de Tallet. El claustre d'aquest monestir, comen-

çat, en 1261 i acabat en el segle XIV, és de transició; té els arcs apuntats i els capitells romànics molt simples i tots iguals.—Costoges; poble molt pintoresc, situat al coll que dona aigües a la Muga i al Tec. L'església fou consagrada pel bisbe d'Elna, Udalhar, l'any 1142. Les seves enormes parets són totes de granit amb uns formidables contraforts. La distribució interior és interessant per ésser el pas entre les esglésies d'una sola nau i un absis, i la formació del creuer ja que aquest agafa tota l'amplada de la nau. Sobre l'arc triomfal té dos oculus. L'entrada de l'església des del baptisteri és d'una riquesa imponderable.—Montvoló; sobre els Banys d'Amelie i a l'altra banda del Tec té una església fortificada amb dos campanars posats als extrems de l'edifici. La planta és de les més rares, car té una nau amb dos absis. S'hi conserva una bonica Mare de Déu romànica. — Banys d'Amelie; vila d'aigües ja en temps dels romans. Són molt interessants les termes romanes i les gorges de Mondony.—Palaldà; tocant als Banys d'Amelie, és un poble que guarda el sabor de l'antigor perquè la carretera no el travessa. L'església és romànica, d'una nau amb creuer. Prop de l'església hi ha les restes de dues torres del castell.—Taulis; situat en la carretera dels Banys a Bolaternera. Poble de muntanya. L'església de bonica silueta acabada amb el campanar d'espadanya en un extrem, és molt pobra i deixada. És del tipus corrent d'església romànica del Pireneu.—La Trinitat de Bellpuig; és al costat mateix del Coll Fortó. Església romànica de tres naus, de les quals fou destruïda la de la banda Nord. S'hi conserva una magnífica Majestat del segle XII.—Calmelles; en la carretera que de Coll Fortó mena a Ceret, es troba aquest humil poblet de simpàtic conjunt. L'església és també romànica, amb campanar d'espadanya.—Oms; església romànica amb una senzilla porta molt ben proporcionada. Hi trobem una interessant tomba, probablement d'un cavaller

senyor d'Oms.—Ceret; l'església no és gaire important arquitectònicament. Prop de l'església hi ha la font dels nou brocs, famosa en aquella contrada; és de particular interès el cèlebre pont sobre el Tec, tot d'una arcada, de 45 metres de llum.

Monestir del Camp; es conserva l'església d'una sola nau, tota enguixada, que dona a l'exterior per una porta romànica força bonica, i als claustres per una altra amb arcada ogival. El claustre té els arcs trilobulats i la planta de les columnes és poligonal.—El Voló; la porta de l'església té escenes de la Nativitat, en una cornisa. Una d'elles és el nen Jesús en el Bany, que també es troba a Saint Trophime d'Arles.—Montesquiu; a Montesquiu té gran interès la tomba arquejada que hi ha al davant de la porta. Conté les restes del rector de la parròquia, Guillem Joer i les dels seus familiars.—Vilallonga; poble situat al faldar de les Alberes com Montesquiu i la Roca. L'església és pobra. Gairebé que el més interessant són els ferros de la porta.—La Roca; població formada al voltant de l'antic castell.—Sant Genís les Fonts; el més interessant és la llinda de la porta, que data del 1020. Aquesta església fou consagrada l'any 1153. Del claustre es conserva una part en l'interior d'una casa particular.—Sant Andreu de Sureda; en aquest petit poble es troben restes romanes, i es creu que havia estat una cúria en el temps indicat. El monestir de Sant Andreu és dels més bonics del Rosselló. La façana ornada en la part alta per unes arcuacions, més avall una finestra i, a sota, la porta amb una llinda per l'istil de la de Sant Genís. Interiorment, l'església té tres naus molt especials; la central és d'una gran alçaria i les colaterals, molt més baixes, no arriben a un metre d'amplada. La pica d'aigua beneïta és de marbre i formada per una columna i capitell romànics que aguanten la copa; totes tres peces són finament esculpides.—Taixó d'Avall; l'església és actualment una pallissa, però és de les més interessants per

la seva planta. Té un absis amb dues naus iguals, de manera que al mig de l'església hi ha un rengle de columnes.

Aquestes conferències foren il·lustrades amb nombrosos clixés fets pel senyor Antoni Gallardo i el conferenciant.

EL RETAULE DE LA MARE DE DÉU DE LA CATEDRAL METROPOLITANA DE TARRAGONA.—A precés de la Secció d'Arqueologia i Història, el Sr. Joan Sutrà ha tingut la gentilesa de repetir, el dia 31 de gener, per als socis d'aquesta Secció, la seva interessant conferència, donada en el nostre CENTRE el dia 19, sobre el tema indicat, de la qual inserim una ressenya en un altre lloc d'aquest *Noticiari*.

Secció de Cinema

SESSIÓ DE L'11 DE GENER (segon dijous).—La Secció de Cinema del «Centre Excursionista del Vallès» ens oferí una selecció de films dels seus socis, amb *Una excursió a la Maladeta*, de R. Masoliver; *Sol i neu pols*, i *L'artilleria suïssa a la muntanya*, de Rudolf Honneger, aquest darrer d'un interès remarcable. Seguiren *Infants*, de Lluís Puig; *Festa Major de Sabadell*, de Masoliver i Honneger, i *Festa Major*, de Llobet

Gràcia, i la producció col·lectiva de la Secció *Enterrament de Francesc Macià*, tots ells molt reeixits.

SESSIÓ DEL DIA 25 (quart dijous).—Els socis Ferran de Caralt i Enric Cera projectaren diversos films de viatges, esports de neu a Suïssa, vols en aeroplà, caceres d'isards a Benasc, bella mostra de la vàlua d'aquests cineïstes.

SESSIONS FORA DEL CENTRE.—S'ha prosseguit la tasca de divulgació de l'afició al Cinema amb sessions al Centre Excursionista del Vallès i al Centre Excursionista de Terrassa a base de films dels nostres socis.

REVISTA «CINEMA AMATEUR».—Acaba de sortir el quart número d'aquesta publicació trimestral de la nostra Secció, amb nombrosos gravats i interessantíssim text. La recomanem a tots els socis del CENTRE.

UNA ERRADA.—El bon sentit dels nostres lectors haurà interpretat degudament la frase que, per error, sortí mal expressada en aquesta Secció, a la pàgina 38, columna segona, línia 8.ª, del BUTLETJÍ de gener, la qual frase havia de dir: «igual que els nostres, els amateurs estrangers tampoc no filmen nicieses».

BIBLIOGRAFIA

ART DE LA LLUM.—Aquesta revista fotogràfica de Catalunya es publica gràcies als esforços coordinats de les entitats fotogràfiques de la nostra terra. La Secció de Fotografia del CENTRE hi ha posat tot el seu entusiasme per a cooperar al reeiximent. Fa goig de veure una publicació tan especialitzada redactada en la nostra llengua, la qual cosa palesa el patriotisme de les entitats patrocinadores, i fa goig, també, la pulcritud amb què és publicada. A més d'un text interessant conté unes

planxes centrals amb reproduccions molt acabades de veritables obres d'art fotogràfiques. Publicació de tanta vàlua gràfica és de desitjar que pugui comptar molts anys de vida per tal de donar els fruits òptims que aquest començament esforçat ja deixa entreveure.

P. V.

REFUGI DELS RASOS DE PEGUERA.—El Centre Excursionista Montserrat, de Manresa, constructor d'aquest refugi, ha publicat un breu opuscle

de propaganda que interessa tots els excursionistes i esquiadors per la ressenya que en fa, els detalls que s'hi donen i el mapa esquemàtic guiador per anar-hi.

PINTURES ROMÀNIQUES A SANT ISCLE DE LES FEIXES.—En el *Noticiari* del número anterior parlàvem de la descoberta d'aquestes pintures feta pels companys del Club Excursio-

nista de Gràcia. Ara volem remarcar un article sobre aquesta novetat aparegut en el *Butlletí* de l'esmentat Club, corresponent al número de gener. Qui s'interessi per la pintura mural romànica hi trobarà una relació gràficament documentada, que signa Miquel Brasó, que fou el que les trobà, amb il·lustracions a la ploma i fotogràfiques d'alguns dels seus companys.

NOTICIARI

JOSEP RAMON MÈLIDA †.—L'illustre arqueòleg, autor de considerable nombre d'obres d'arqueologia i història de l'art antic, de crítica i de literatura, etc., ha mort.

La ciència espanyola acaba de perdre un dels homes més representatius en el camp de la cultura, i, tal vegada, l'únic sobrevivent d'aquella generació vuitcentista, dels Rodríguez de Berlanga, Delgado, Piferrer, Cuadrado, Milà i Fontanals, Menéndez i Pelayo, etc. continuadors i mantenedors de les glòries tradicions literàries i d'alta crítica, els quals, en diverses disciplines, tants prestigis aconseguiren per al nostre país.

L'arqueologia catalana és deutora a en Mèlida dels millors records, car estudià, amb just criteri, les seves característiques, especialment en les arquitectures romànica i medieval, que li permeteren assenyalar com a formant un grup a part de la història general de l'Art.

La llarga vida de treball que esmerçà Mèlida en l'especialitat a què dedicà els seus talents, el portaren a ocupar els més destacats llocs en els organismes oficials, relacionats amb l'arqueologia nacional, i rendí assenyalats serveis en l'organització dels Museus de Reproduccions i Arqueològic de Madrid, en les excavacions i en la conservació de monuments històrics. Reposi en pau.

P. C. G.

UN TRIOMF PICTÒRIC DE MIQUEL FARRÉ.—El nostre consoci Miquel Farré i Albages, va obtenir brillantment el Primer Premi en el Concurs Peninsular d'Aquarel·les, celebrat darrerament a Madrid. A les moltes enhorabones rebudes, afegeixi-hi el company Miquel Farré la dels seus amics, bo i fent vots perquè conservi el lloc preminent que amb tantes lluites ha aconseguit abastar. L'aquarella triomfant ha ingressat al Museu d'Art Modern, de Madrid, per a palesar la qualitat dels aquarellistes catalans, els quals amb aquesta victòria s'han col·locat al davant dels artistes peninsulars d'aquesta especialitat.

DONATIU DE CLIXÉS.—El nostre consoci senyor Joaquim Cabot ha fet ofrena a l'Arxiu Fotogràfic del Centre d'un lot de diapositives per a llanterna en nombre de 136, que foren obtingudes en un viatge que l'esmentat company realitzà, anys enrera, a Egipte i a Palestina. Dissent d'aquestes diapositives reproduïxen alguns dels monuments més importants de l'antic Egipte; altres setanta-tres són reproduccions dels edificis i llocs de Jerusalem, assenyalats, els uns, com a santificats per les primeres tradicions de la nostra Redempció; d'altres, pertanyen a edificacions militars, civils o religioses de distintes èpoques, d'un tipisme local sumament interessant,

i la resta, d'un interès folklòric o pintoresc, o de mera curiositat.

UNA EXPEDICIÓ ALS ANDES. — Una expedició que comptava entre els seus membres un guia tirolès i el físic Hoelín ha escalat el pic més elevat dels Andes Peruans, l'Huascarán, que no té menys de 6.800 metres i al cim del qual no s'havia arribat mai. Les condicions atmosfèriques feren els treballs científics molt penibles, i impediren que s'airegués la carta de la muntanya com es tenia projectat.

EL RETAULE DE SANT SEBASTIÀ I SANTA TECLA. — L'Administració de l'Hospital de la Santa Creu, d'acord amb el Capítol de la Catedral d'aquesta ciutat, confiaren al nostre consoci senyor Joan Sutrà la restauració i neteja del retaule de Sant Sebastià i Santa Tecla que, com és sabut, és una de les més valuoses joies de l'art quatrecentista que posseïx la nostra Seu. Hi ha diverses opinions sobre qui és l'autor de la magnífica obra; aquesta forma part de la gran escola dels nostres pintors retaulistes, en la qual figuren els pintors Borrassà, Huguet, Serra, Carbonell, Mestre Alfons, etc.

Mereix el més calorós aplaudiment l'Administració de l'Hospital, marmessora testamentària de la Causa-Pia del canonge Sors, pel laudable fet d'haver-se preocupat de salvar la meravellosa pintura, puix que novament, (tota vegada que, temps enrera disposà la restauració del retaule consabut), n'ha aconseguit una més encertada restauració, i és penyora de la conservació assegurada la vidriera que s'ha posat a la capella del claustre, dedicada a Sant Sebastià i Santa Tecla, que defensarà el seu retaule de la pols, de la humitat i de l'excés de llum que malmetien tan esplèndida pintura.

NOU REFUGI — Pel *Syndicat d'initiative de Font Romeu*, ens assabentem de la recent construcció del refugi del Roc de la Calma, situat approxi-

madament a mig camí del trajecte de les Bulloses a Font Romeu.

Està a l'altitud de 2.150 m., s. m.; a 800 metres a llevant del Roc de la Calma i a uns quatre quilòmetres de l'Ermitatge de Font-Romeu; és refugi lliure, de dimensions reduïdes, i un bon recés per als esquiadors que recorrin aquella regió.

FEDERACIÓ INTERNACIONAL D'ESQUÍ. — Heus ací el programa oficial de les pròximes curses d'esquí de la F. I. S. que tindran lloc a Solleftea del 20 al 26 de febrer:

Dia 20, a les 12 h.: obertura oficial amb crida dels esquiadors. A les 18 h., festa de benvinguda.—Dia 21, a les 10 h., sortida de la cursa de 18 qms. A les 15 h. 30 m., obertura del Congrés de la F. I. S. A les 21 h., banquet de la premsa.—Dia 22, a les 9 h. 30 m., reunió del Comitè d'organització. A les 13 h., salts per a la classificació combinada al trampolí de Hallstaberger. A les 20 h., festa de família.—Dia 23, a les 10 h., Cursa de relleus (10 qms. x 4). A les 15 h., continuació del Congrés de la F. I. S. A les 19 h., banquet dels Congressistes.—Dia 24, a les 10 h., cursa de trineus amb gossos esquimals. A les 13 h., clausura del Congrés.—Dia 25, a les 10 h., servei religiós. A les 12 h., concurs especial de salts al trampolí de Hallstaberger. A les 18 h., distribució de premis.—Dia 26, a les 8 h., sortida de la cursa de fons de 50 qms. A les 16 h., distribució dels premis d'aquesta cursa.

La petita vila de Solleftea, a Suècia septentrional, ha estat el lloc escollit per a les curses de la F. I. S., perquè posseïx el millor trampolí d'Europa, i perquè el terreny és particularment favorable a les curses de fons, i és, encara que accidentat, fàcilment accessible al públic. Solleftea està situada a 660 quilòmetres al nord d'Stockholm. El seu clima és més suau del que podria semblar, donada la seva situació geogràfica. La segona quinzena de febrer és sovint caracteritzada per un augment de la temperatura i un bon sol.

El concurs de salts al gran tram-poli de Hallstaben constituirà una atracció de gran importància. En 1933, s'arribà a saltar-hi 75 metres, i Sigmund Ruud pretén que s'hi pot saltar 80 metres. Les tribunes d'espectadors poden contenir 15 000 persones.

(De *La Revue du Ski*)

SEBASTIÀ FARNÉS †.—El dia 6 de gener d'enguany, morí a la nostra ciutat el notable folklorista Sebastià Farnés, a l'avançada edat de vuitanta anys. Havia nascut a la vila de Sant Feliu de Codines. De molt jove es distingí per les seves aficions al Folklore. Fou membre de l'*Associació Catalanista d'Excursions Científiques* a la qual aportà un esforç entusiasta. Hi havia donat nombroses conferències, sobretot de temes folklòrics, i publicà un article interessant titulat «Las Guillerias», en el volum VIII de les «Memòries» d'aquella entitat, pertanyent a l'any 1884. En aquest treball dóna notícia de diverses tradicions d'aquella contrada. Les tres branques folklòriques en què més s'havia distingit foren la rondalla, la cançó i la paremiologia. De rondalles n'havia fet un important recull, part del qual havia publicat a «La Veu de Catalunya» quan es publicava setmanalment. De cançons, si bé n'havia publicat algunes al «Pensament Català» no sabem que n'hagués publicat cap llibre, però féu la gran obra d'interessar en elles Lluís Millet, segons el mateix mestre ens diu en una de les seves obres.

El tema que més havia apassionat Farnés havia estat els refranys, a la recerca i estudi dels quals havia consagrat llargs anys i no poques energies. L'arreplec que en féu passa llargament dels vint mil; bona part d'ells els cotejats i comparats amb els d'altres llengües.

En 1913, editat per la «Il·lustració Catalana» publicà «Assaig de pare-

miologia catalana comparada» com a primer volum d'un diccionari dels refranys catalans, la qual obra malauradament quedà estroçada. La notable col·lecció de Sebastià Farnés ofereix una bona base per a la formació del «Corpus» paremiològic de Catalunya.

Compartia les aficions folklòriques amb el mestratge de la taquigrafia, en la qual també era un gran erudit. Fou, per molts anys, l'ànima de la «Societat catalana de Taquigrafia», i dirigí durant molts anys la revista «Taquigrafia». A part de nombrosos articles sobre aquest tema publicà l'obra «Diccionario según el método Garriga».

Fou un patriota abnegat i un treballador incansable. Descansi en pau!

J. A.

KNUD RASMUSSEN, EXPLORADOR DE LES REGIONS ÀRTIQUES, ÉS MORT.—Rasmussen ha estat el gran explorador de les regions gelades boreals. Groenlàndès de naixença, fill d'un professor danès, i de mare d'origen esquimal, per l'ambient de la seva infantesa era esquimal ell mateix i un savi europeu per la formació universitària danesa. Ningú com ell no havia recorregut amb esperit científic i amb dalit d'esquimal les gèlides i blanques solituds de Groenlàndia i de les terres àrtiques americanes. Havia explorat incansablement també l'ànima esquimal, amb l'esperit fraternal d'un germà de raça. Els esquimals l'estimaven com un d'ells. La geografia, l'antropologia i el folklore d'aquelles soledats boreals no tenien secrets per ell. Ha mort a l'edat de 56 anys, a Dinamarca, enmig del sentiment dels seus compatriotes danesos i esquimals, i de tot el món científic coneixedor de la seva obra.

Els enamorats de la neu llegiran amb goig les relacions de les gestes de Rasmussen.